33 Dr. Černelj Lavo
Dbc rakova 6/II
LJUBLJANA

Poštarina plaćena u gotovom — Godina VII. Broj 24. — U Zagrebu, 14 juna 1935. — Pojedini broj stoji dinara 1.50

Kad je goričkl nadbiskup Margotti pisao okružnicu o »bezsramnoj« akciji našega lista i kad se pozivao na svjedočanstvo jugoslovenskih biskupa — smišljao je ona brutalna djela, o kojima danas izvještavamo.

ISTRA

Na provokaciju sa spomenikom Nazarija Saura u Kopru odgovaramo sjećanjem na decimiranje slovenskih seljaka u selima pod Krnom u junu 1915....

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSKIH EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

DRUGA VELIKA GESTA

Niso še trije meseci pretekli, odkar je dal novi italijanski poslanik na našem dvoru Gvido Viola ob izročitvi poverilnega pisma po izrečnem nalogu načelnika italijanske vlade Mussolinija izjavo, da »Italija nima sovražnih namenov proti Jugoslaviji in da je noče ovirati v njenem razvoju in v njeni teritorijalni integriteti, temveč nasprotno, da namerava razvijati vse pogoje, da bi prišlo do dejanskega sodelovanja in sporazuma na političnem in gspodarskem področju«.

Ta velika gesta, s katero je Mussolini sredi marca ponudil naši državi roko v spravo, ni bila povsem nepričakovana, saj ni bila izraz neke samonikle izpremembe, temveč samo nujna posledica ali še natančneje nujen pogoj za zbližanje med Italijo in Francijo. Z izjavo njenega poslanika Viole se je Italija vsaj formalno odpovedala svoje dosedanje politike, ki je bila naperjena proti naši državi. Italijanski javnosti seveda je bilo treba prikazati zadevo v nasprotnem smislu. V tem pogledu je posebno poučen članek, ki ga je objavil ugledni fašistični polmesečnik »I commentari dell' azione fascista« prav od tistega dneva, ko je Viola podal svojo izjavo. Pod naslovom »Straža ob meji Italija in Jugoslavija« je ta revija, ki jo urejuje U. Nani, razpravljala o »novi dobi v odnosih med Italijo in Jugoslavijo« ki naj bi nastopila po Violijevi izjavi. Po tem članku je Mussolini že enkrat pokazal, da je princip »dobrega sosedstva« temeljni zakon za odnose med sosednimi državami in je sklenil s tedanjim našim ministrskim predsednikom Pašićem tako zvani rimski pakt. Toda po mnenju fašističnega pisca ni ta pakt rodil zaželenega sadu, »ker je manjkala (na jugoslovanski strani seveda) tista avtonomija, ki je nujen pogoj, da more politik vršiti koristno delo v nacionalne svrhe«. Do tega prepričanja pa da so prišli vodilni faktorji v Jugoslaviji šele po marseljskem atentatu.

Od »nove faze v odnosnih med našo in Italijo« si obeta fašistični pisec predvsem najstrožjo izvršitev rimskega pakta, ki je priznal Italijanom v Dalmaciji izredne pravice. Pisec pa pričakuje tudi, da bo Jugoslavija radi zbližanja z Italijo morala docela izpremeniti svoje stališče napram Bolgarski in Albaniji, češ da sta Sofija in Tirana kakor Beograd središči z lastno zgodovinsko, politično in nacionalno tradicijo in da imata svoje specifično funkcijo, ki se mora pravično upoštevati.

Od izjave novega italijanskega poslanika je preteklo skoro četrtletje, o začetku tako opevane »nove dobe« pa ni še nobenega pravega znaka, ako ni morda tak znak ojačeno utrjevanje italijanske meje.

Poučeni krogi pa so še vedno čakali na drugo Musolinijevo gesto, s katero naj bi se otvorila tudi »nova doba« v postopanju fašistične Italije z našo manjšino v Julijski Krajini. Tudi razni simptoni, zlasti postreno zatiranje slovenskega in hrvatskega tiska in povečano število aretacij in konfinacij, so pričali, da se nekaj pripravlja.

Resnično smo 22. maja tega leta doživeli drugo veliko gesto Mussolinija. Tega dne se je namreč na mednarodnem kongresu P e n k l u b a v Barceloni oglasil zastopnik italijanskega Penkluba znani futuristični pesnik ekscelenca F. M a r i n e t t i in brez neposrednega povoda izjavil v najčistejši francoščini:

»Kar se tiče mojih jugoslavanskih sobratov, ki so me prosili, naj posredujem v prilog jugoslovenskim pisateljem, ki morajo, žal, res trpeti zaradi trenutnih omejitev delovne svobode, jim zagotavljam kot poet, da se bodo te omejitve omiljevale v isti meri, kakor se bodo izboljševali jugoslovansko-talijanski, danes že skoraj prisrčni odnošaji«.

Dasi se je Marinetti v svoji izjavi sklicaval na prošnjo jugoslovanskih penklubovcev in je izrečno poudarjal, da govori »kot poet«, moramo smatrati njegovo izjavo kot uradno izjavo italijanske vlade. Kajti že oseba, ki je podala izjavo, namreč Marinetti, stoji preblizu samemu Mussoliniju, da bi podala iz lastnega nagiba, brez posebnega pooblastila od najvišjega mesta, tako izjavo. Marinetti zavzema v fašistični Italiji tako mesto, da ne morejo biti njegove besede samo izraz njegovega osebnega naziranja. Tudi zaključek njegove izjave, po katerem je postopanje italijanske vlade z našo manjšino zavisno od zunanjepolitičnih odnošajev, diši silno močno po ukazu od zgoraj. V naši domnevi nas potrjuje tudi dejstvo, da uradna Italija do danes ni smatrala za potrebno, da bi pobila ali omilila Marinettijevo izjavo.

Dejstvo je, da je zastopnik fašistične Italije Marinetti javno pred mednarodnim forom priznal, da postopa Italija povsem krivično proti našim pisateljem, ki vztrajajo v Italiji.

Fašistična Italija je tako po svojem pooblaščenem zastopniku priznala obstoj jugoslavanske manjšine, ki jo je skušala doslej zanikati, priznala pa je tudi, da je njeno postopanje s to manjšino vse prej kakor pravično.

Vprašanje je sedaj, kako bo Italija izpolnila obljubo, ki jo je dal njen zastopnik Marinetti, in kako bo izpolnila sklep barcelonskega kongresa, ki se glasi:

»Zbor je prepričan, da je prva dolžnost vsakega pisatelja, da išče resnico. Dolžnost vsake vlade pa naj bo, da poskrbi, da pisatelj na potu njenega iskanja ne bo oviran. Kongres ve, da v nekaterih deželah pisatelji, ki pripadajo kot člani Penkluba, zaenkrat nimajo moči, da bi uveljavali ta načela. Kongres naroči izvršilnemu odboru, da v takih deželah sam posreduje v zgornjem smislu, če bi bilo to potrebno radi nastalih dejstev«.

Vprašanje pa je tudi, v koliko bo Marinetti soglašal z odgovorom, ki mu ga je dal glavni delegat Jugoslovanskih Penklubov dr. Fran Stele, »da bodo namreč jugoslovanski Penklubi z italijanskim centrom znali složno delati za čim večjo duhovno in umetniško svobodo tudi brez ozira na dnevno politiko«

Dr. L. Č.

KO IMA PRAVO: MARGOTTI ILI »ISTRA«?

TALIJANSKI REDOVNICI DEMONSTRATIVNO ZAUZELI SAMOSTAN U GRADU

ŠKANDALOZAN ANTISLAVENSKI NASTUP TALIJANSKIH FRATARA — PROGON NAŠEG JEZIKA IZ CRKVE I POLICIJSKI PROGON NAŠEG SVIJETA

MARGOTTI JE ODRŽAO U GORIČKOM SJEMENIŠTU OŠTAR ANTISLAVENSKI GOVOR

Kako javljaju iz Gorice, za vrijeme Duhova opet se pokazalo da crkva u Julijskoj Krajini služi samo još kao oružje fašizma za raznarodjivanje slovenskog življa.

To se je vidjelo naročito prilikom preuzimanja poznatog samostana u Gradu kod Mirne, koji je nekada bio ognjište slovenske prosvjete i jedna od najaktivnijih stanica za nacionalno kulturno podizanje naroda.

U toku posljednjih godina naročito poslije smrti nadbiskupa dra Sedeja, otpočela je velika hajka protiv slovenačkih redovnika, a o Duhovima je na svečan način predan ovaj samostan talijanskim redovnicima, koji su došli iz južne Italije. Predaja izvršena je na osobito svečan način kako bi se što više podvukao novi duh koji ima otsada vladati u samostanu.

Novo nadošli redovnici povodom preuzimanja izrazili su svoje čudjenje, što se u samostanu i njegovoj okolici još uvijek govori samo slovenski. Novi vodja samostana rekao je tom prilikom da će se novi patri svim sredstvima boriti protiv slovenskog jezika i odmah je odredio da se u crkvi nesmije više moliti na slovenskom jeziku. Kada su vjernici u znak protesta, i zbog toga, jer talijansku molitvu uopće nerazumiju, počeli ostavljati crkvu, naletjeli su na njih patri te ih silom tjerali natrag u crkvu. Svi oni koji su se tome usprotivili, bili su prijavljeni fašističkim vlastima i imali su već narednog dana velike neprijatnosti.

U njihovim kućama vršene su premetačine i zaprijeteno im je da će biti pohapšeni, ako bi i dalje kritizirali uvodjenje talijanskog jezika u crkvi.

*

Na podstrek crkvenih vlasti izdale su prefekture u Pulju i u Trstu nalog, da se u roku od 8 dana imaju u svim crkvama odstraniti svi slovenski i hrvatski napisi. Ovo se naredjenje sprovodi veoma strogo i brutalno. Neuzima se obzir ni na historijske vrijednote, a kod otstranjivanja slavenskih napisa, ruše se skupocjene skulpture i uništavaju druge umjetnine od velike vrijednosti.

Isto tako zabranjeno je i slavensko pjevanje u crkvi. Svi članovi crkvenog pjevačkog zbora, koji su otkazali saradjivanje, bili su uapšeni i odležali su nekoliko dana u zatvoru da bi ih se na taj način uplašilo i natjeralo da preko crkve služe širenju talijanskog jezika i uništavanju svog materinskog jezika.

*

Gorički nadbiskup, poznati Margotti, održao je prilikom duhovskih svetaca u seminaru u Gorici govor mladim svećenicima i svećeničkim aspirantima, u kome je napao starije slovenske svećenike u Julijskoj Krajini i rekao, da su buntovnički, pa čak i napola protestantski. Palo je svima u oči, da u svom govoru nije upotrebio naziv katolička, već dosljedno samo talijanska ili rimska crkva. Kritikovao je rad onih svećenika, koji protiv njegovih naredaba još uvijek upotrebljavaju u crkvi slovenski jezik. Napomenuo je da su karabinjeri već dobili nalog da u buduće strogo pripaze na to, da se nigdje više ne budu prodavali ni upotrebljavali slovenski molitvenici u Goričkoj, a hrvatski u Istri.

Na taj način zavladao je u rimokatoličkoj crkvi u Julijskoj Krajini najoštriji duh protiv Jugoslavena, pa se svom silom radi na tome da se izbriše svaki trag slavenskog življa u ovoj zemlji.

—:-:—

MARGOTTI POZDRAVLJA ITALIJANSKE VOJAKE, KI SO »ZMEROM PRIPRAVLJENI«

Kakor znano, so po vsej Italiji ob 20-letnici tako zvane italijanske intervencije, ko je Italija napovedala vojno stari Avstriji priredili velike fašistične parade in nabore po katerih je na stotisoče članov fašističnih organizacij prešlo v organizacije višjih kategorij. Tudi v Gorici so bile take fašistične naborniške in vojaške parade. Ob tej priliki je poslal goriški nadškof msgr. Margotti poveljniku »Soške« vojaške divizije generalu Montiju naslednje pismo:

»Jutri, ko bo praznik slavnih italijanskih armad, ki se s ponosom ozirajo na epska junaštva starih borcev, ki so se vrnili iz epskih borb ali pa spijo v senci vojaških pokopališč, se bo dvignila v nebo vroča molitev za večni pokoj padlih velikanov in moja roka se bo dvignila, da blagoslovi dobre italijanske vojake, ki so vselej pogumni in zmerom pripravljeni...«

—:-:—

TEROR NAD SLOVENSKIMI BOGOSLOVCI V GORIŠKEM SEMENIŠČU

Gorica, junija 1935. (Agis.) — Pritisk na slovenske bogoslovce v goriškem semenišču od strani vodstva je čimdalje huiši. Na vse načine se trudijo, da bi preprečili študije našim bogoslovcem in se tako polagoma iznebili slovenskega duhovniškega naraščaja. Letos so bogoslovce zmotno obremenili, hrano poslabšali samo zato, da je moralo več revnejših slovenskih fantov izstopiti. Tako izrivajo našo mladino, na izpraznjena mesta pa forsirajo mladeniče laške narodnosti. Na ta način bo v doglednem času izginila vsaka sled velikega dela pokojnega nadškofa Sedeja, kar je prav žalostno spričevalo za odgovarjajoče faktorje.

—:-:—

GORIŠKI ŠKOF MARGOTTI ZAHTEVAL, DA SE IZ IDRIJSKE CERKVE ODSTRANI BOŽJI GROB?

Gorica, junija 1935. — (Agis.) — Kot poročajo iz Idrije, je goriški škof Margotti zahteval ob letošnjih velikonočnih praznikih, da se iz idrijske cerkve odstrani božji grob. Kot je znano, imajo v Idriji krasen božji grob, kakršnega ni daleč v okolici. Ta zahteva je mučno odjeknila med Idrijčani. Kako so stvar pozneje uredili, ni znano.

K idrijskemu dekanu Arkotu pa je bil nato baje že dvakrat poslan zdravnik, da ga preišče. Kakšne namene je imela ta zdravniška preiskava, si lahko predstavljamo. Da je vse to zelo zadelo dekana Arkota, ki je v visoki starosti, pa ni treba še posebej pripominjati.

—:-:—

SV. OTAC PAPA I — RIJEČKA BISKUPIJA

U znak priznanja za rad biskupa Santina.

Na dan Duhova riječki biskup Santin održao je u crkvi Sv. Vida propovijed povodom desetgodišnjice riječke biskupije. Zatim je biskupski kancelar mons. Poggi pročitao bulu, kojom Sv. Otac podijeljuje povodom desetgodišnjice biskupije nekoje privilegije kaptolu katedrale Sv. Vida. Papa je dobrohotno riješio molbu biskupa Santina, te je dozvolio da se kanonici Sv. Vida mogu zvati monsinjorima, da mogu nositi na grudima zlatan križ, da mogu nositi prelatsku haljinu, mitru itd.

Tim povodom piše riječka »Vedetta d'Italia« da je to sve učinjeno u znak priznanja za rad biskupa Santina u riječkoj biskupiji. Povodom te desetgodišnjice poslali su telegrame biskupu podešta, prefekt, fašistički sekretar itd.

Slovesna izročitev prapora Sokola Postojna ljubljanskim Sokolom

Sokolsko društvo iz Siska predalo naš prapor Sokolu Ljubljana

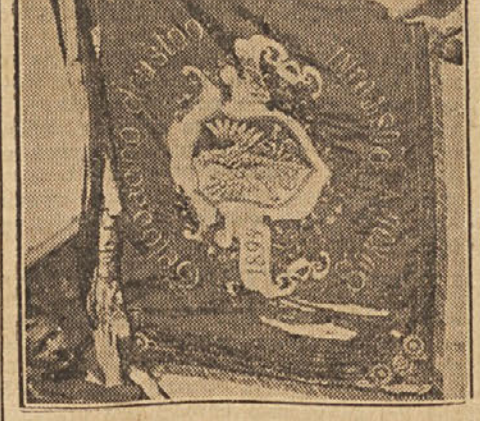

Ljubljanski Sokol, ki je najstarejše društvo, je sprejelo dne 9. t. m. v svoje varstvo zopet eno najdražjih svetinj iz našega društvenega in kulturnega življenja iz neosvobojene zemlje. Omenjeni Sokol hrani skoro vse prapore naših sokolskih društev, ki so pred vojno in nekaj tudi po vojni lepo uspevala. Tako hrani med svojimi tudi stare prapore idrijskega, tržaškega, ilirsko-bistriškega in goriškega sokolskega društva.

V soboto dne 9. t. m. je sokolstvo v Ljubljani priredilo telovadno akademijo na velikem letnem telovadišču v Tivoliju, ki je bilo s tem otvorjeno. Obenem pa je Sokol iz Siska svečano izročil prapor nekdanjega postojnskega Sokola v varstvo Sokolu Ljubljana. Prapor je prinesla posebna sokolska delegacija, sestavljena iz 17 članov in članic pod vodstvom Mije Lugarića. Na postaji so bili gostje prav prisrčno sprejeti od predstavnikov ljubljanskega Sokola. V imenu emigrantskih društev jih je pozdravil br. Višnjevec Ivo, ki je izrazil iskreno željo, da bi postojnski prapor zopet zaplapolal na domači zemlji.

Svečanosti je prisostvoval tudi brat Franjo Gregorič, inspektor v ministrstvu prometa, kateremu se imamo zahvaliti za rešitev te drage svetinje pred tujci. Pred petnajstimi leti ga je prenesel preko meje v Sisek, kjer ga je tamkajšnji Sokol imel za svojega. Lansko leto pa je dobil novega in ga letos izroča Sokolu Ljubljana, ki hrani že vse ostale.

Tej svečanosti so prisostvovale vse ugledne osebnosti tako ban dravske banovine dr. Dinko Puc, predsednik mestne občine ljubljanske dr. Ravnihar in drugi. Med drugim izvajanjem sporeda je župan dr. Ravnihar poklonil ključ, starosta Kajželj je opisal zgodovino telovadišča, nakar je sledila slovesna predaja postojnskega prapora, ki ga je prinesel na letno telovadišče oddelek sisaškega Sokola. S pomembnim govorom so ga Sokoli iz Siska predali in pozivali naj ga čuvajo z enako in še večjo ljubeznijo in vdanostjo.

Na koncu svečane predaje je govoril v imenu Zveze jugoslovanskih emigrantov prof. dr. Lavo Čermelj, ki je orisal zgodovinski pomen in opisal vse težave našega ljudstva v borbi za svobodo. Na koncu je sledil mimohod vsega zbranega sokolstva pred zastavami. — (Agis).

„DER SÜDTIROLER"

Južnotirolski pokret u Austriji doživio je težak udarac.

Austrijska je vlada, kako smo to zabilježili u prošlom broju, zabranila daljnje izlaženje poznatom listu »Der Südtiroler«. To je učinila na želju talijanske vlade.

Na našem mjestu, neće biti suvišno ako se ovim faktom i malo više pozabavimo.

Našim čitateljima nije potrebno mnogo govoriti o samom ovom njemačkom borbenom političkom listu, glasilu njemačkih bjegunaca iz Južnog Tirola, koji je izlazio, dvaput mjesečno, sada već dvanaestu godinu u Innsbrucku, središtu Tirola. Mi smo u »Istri« u više prilika iznosili pisanje ovog lista, svagda onda, kad smo htjeli da i naš svijet nešto čuje o prilikama u Južnom Tirolu, koje nisu, kako je poznato, mnogo različite od onih u Julijskoj Krajini. Kao što to »Istra« čini u pogledu Julijske Krajine, tako je »Der Südtiroler« obavještavao svoju javnost o prilikama u Južnom Tirolu. Njegovo je pisanje, i uopće čitava njegova uloga, bila to značajnija i korisnija, što je sva ostala štampa u Austriji gledala na prilike u Italiji, a specijalno na one u Južnom Tirolu, pod drugim kutem, nekritično. Onako, kako joj je to diktirao prijateljski politički odnos koji postoji izmedju Rima i Beča, ili možda točnije ovisnost današnje Austrije od talijanskog fašizma. Drugim riječima: austrijska je štampa sasvim podredjivala interese Južnog Tirola vanjskopolitičkim razlozima oportuniteta i dosljedno tome u svojem podredjenom stavu mimoilazila prave interese Južnog Tirola prešućivanjem, ili ako je štogod pisala, onda je prikazivala prilike i dogodjaje prema svom principijelnom stavu, iskrivljujući činjenice, ublažujući ih ili davajući im svoju posebnu interpretaciju.

Pisanje »Der Südtirolera« bilo je odredjeno interesima Južnog Tirola, interesima Nijemstva u tom njemačkcm kraju, koji su iznad vladajućih političkih struja u Austriji ili Njemačkoj. To je »Der Südtiroler« u više navrata istakao, a spomenuo je to i u oči svog prestanka izlaženja, u posljednjem svom broju od 15 maja (slijedeći broj koji je trebao izaći prvih dana ovog mjeseca nije izašao). »Der Südtiroler« je u tom broju, odgovarajući na neke napade jednog austrijskog provincijskog lista, svoju zadaću označio riječima da on niti što drugo radi niti želi nego upoznati svijet sa istinskim prilikama u Južnom Tirolu. Naš se list može učiniti suvišnim, piše »Der Südtiroler«, kao da je predosjećao da će biti obustavljen, ako se ide za tim da postupak s Nijemcima u Južnom Tirolu bude ljudski i dostojan kulturnog naroda. Maliciozan prigovor istog lista, da je list hitlerovski nastrojen, odbio je »Der Südtiroler« izjavivši da već 12 godina vrši svoju ulogu obavještavanja svijeta bez obzira na vladajuće struje u Austriji ili Njemačkoj.

Nerazumljivo je, da je austrijska štampa mogla imati tako negativan stav prema ovom listu i prema krugu ljudi koji su ga izdavali. Po držanju štampe u pitanju »Der Südtirolera« moglo bi se zaključiti da su i sami mjerodavni krugovi imali isto mišljenje. A to se mišljenje odrazuje dosta jasno i u komentarima što smo ih zadnji puta donijeli, u kojima se naziva pisanje »Der Südtirolera« — tendencioznim i označuje kao huškanje protiv prijateljice Italije. A zabranom »Der Südtirolera« nastavlja se dalje, da je učinjen kraj politici, koja je htjela da se održi neprijateljstvo izmedju Italije i Austrije.

Ovakovo pisanje pokazuje apsolutnu zastranjenost. Zar nije ne samo čudno, nego upravo naopako shvaćanje, pozivati na odgovornost i kazniti list zato što iznosi dokaze nasilnog postupka u Južnom Tirolu i što brani njemačke interese u toj zemlji, a u isto vrijeme se sasvim prešućuje očiti nepravedan postupak talijanskih vlasti prema Nijemcima u Južnom Tirolu.

Po ovome se vidi da obustavu »Der Südtirolera« ne treba kvalificirati samo kao običnu koncesiju na liniji vanjske politike. Dublje razloge zato valja tražiti još i u posebnim austrijskim prilikama, što se dade naslutiti već i iz onih zlorado pisanih komentara kojima je bečka štampa popratila obustavu ovog južnotirolskog organa — iz komentara koji su toliko ispod običnog dostojanstva.

Mjere, koje su dovele do obustave »Der Südtirolera« svakako su značajne. Oni koji prate prilike naše i njemačke manjine u Italiji, i prilike s time u vezi na našoj i na njemačkoj strani, bit će s pravom zabrinuti nad ovom pojavom. Jer ona otkriva kako su često u ovo prevrtljivo doba moguća i takva neugodna iznenadjenja, koja ni po čemu nisu bila neophodna.

Pravi interesi Južnog Tirola time su svakako oštećeni. Pravedna njemačka stvar dožavela je u samoj Austriji težak udarac. A kraj toga stanje u Južnom Tirolu nije ni po čemu promijenjeno na bolje. Stvarnost je i nadalje ostala ista... to što se u Austriji neće više moći o tome čitati ne mijenja nažalost na njoj ništa. (ar.)

—:-:—

PODEŠTA MATERIJE DEPANGER, PRONEVJERITELJ I FALSIFIKATOR, SKINUT S POLOŽAJA.

Materija, juna 1935. — Naša je općina ostala bez podeštata. Bivši podešta na našoj općini Depanger, koji je 7 godina na nesreću našu gospodario i krv nam pio na našoj općini, pao je u nemilost, tako da je maknut sa svog položaja i protiv njega vodi se velika istraga radi pronevjerenja i falsifikata, kojeg je na našoj općini napravio. Našu je općinu preuzeo podešta iz Podgrada Prelazzi, koji dolazi 2 puta tiedno uredovati k nama.

DJECA GONE KAMENJEM FAŠISTIČKOG KRVNIKA

UBOJICA FABIJANČIĆA BABUDER I NJEGOVA SUDBINA

Materija, juna 1935. Nedavno opisali smo kako je bio iz zasjede ubijen Fabijančić od renegata Babudera. Opisali smo kako je ubojica Babuder pomoću dvojice karabinjera dovukao mrtvo tijelo pok. Fabijančića u dućan Bavdaša. U istoj kući gdje ima Bavdaš svoj dućan, stanuje i Božidar Kastelec, jer je kuća i njegovo vlasništvo.

Kada se je ovo desilo doletjela je u dućan, gdje je ležao pok. Fabijančić, supruga Kastelca sa djecom, i kako je opazila mrtvo tijelo pok. Fabijančića sve izmrcvareno i krvavo jer mu je bila glava sva razbijena, dobila je veliki živčani napad i od silnog straha pala je u nesvijest. Odnesli su je u krevet iz kojeg se nije više digla, jer je 17 maja ispustila svoju dušu, a i djeca njezina su takodjer teško oboljela tako da se starije dijete, kojemu je sada 13 godina, nalazi u bolnici u Trstu, a mladje je kod kuće u krevetu.

Moramo spomenuti, da je Božidar Kastelec pretrpio već mnogo toga. Pred dvije godine napadnut je bio izmedju Herpelja i Publja izbatinan, te se je od udaraca zadobivenih morao liječiti u bolnici u Trstu. U onom napadaju na njega sudjelovao je i ubojica Babuder.

Poslije smrti supruge Kastelca te poslije ovog dogadjaja nastao je koliko u našem selu a toliko i u našim susjednim selima Bać i Pužani revolt kod našeg naroda a čak i kod djece protiv ubojice Babudera, jer gdje god se ubojica Babuder pojavi djeca ga napadaju sa kamenjem i navale na njega kao na psa, a koliko smo mogli doznati desilo se je u selu Slivlje da su ga djeca htjela sa kamenjem linčovati i bio bi zlo prošao da nije imao zečje pete. Pošto ubojica Babuder znade što ga čeka i vidi da je u opasnosti čak i od djece, dao mu je sada podeštat dvojicu karabinjera kao tjelesnu stražu.

—:-:—

Kmetijsko društvo v Črnem Vrhu vodi fašistični komisar

Naši ljudje v zapor — na njihova mesta Italijani

Črni vrh, junija 1935. — (Agis). — Z aretacijo bivšega nadučitelja Tratnika, ki je dolgo visto let načeloval črnovrški posojilnici, obenem pa odpravljal tajniške posle v Posojilnici in hranilnici in Kmetijskemu društvu, so vsa ta mesta ostala prazna. Italijani pa kaj budno preže na take prilike in jih izkoristijo, kolikor jih pač morejo.

Mesec dni po aretaciji nadučitelja Tratnika je bil Kmetijskemu društvu imenovan fašistični komisar, ki je obenem tudi podešta v Črnem vrhu. Za opravljanje poslov komisarja pri Kmetijskem društvu, mu je določena mesečna nagrada v znesku 500 lir. S tem je zadan Kmetijskemu društvu dvojni udarec in kakšen bo njegov konec, vemo že vnaprej.

Kmetijsko društvo, ki je bilo ustanovljeno leta 1898., je poleg Posojilnice in hranilnice, ki je bila ustanovljena leta 1895., domača zadruga, ki je vsa leta delala uspešno v korist domačinov. Obe zadrugi sta bili ustanovljeni med prvimi te vrste na današnjem ozemlju Julijske Krajine. Bili sta močni gospodarski postojanki, ki sta izdatno in uspešno vsestransko podpirali kmeta.

Bivši nadučitelj Tratnik Fran konfiniran na pet let!

Pet črnovrških aretirancev postavljenih pred posebno sodišče — Za dva usoda neznana, ostali izpuščeni

Gorica, junija 1935. (Agis.) — Črnovrška tragedija se bliža koncu. Naš list je o njej vedno prinašal poročila in tako obveščal naše čitatelje o enem izmed velikih fašističnih preganjanj na slovenski vasi zaradi naše knjige. V januariu t. l. smo poročali, da sta bila konfinirana Rudolf Karel in Čuk Anton vsak na tri leta, in sicer da sta bila poslana v italijanske afriške kolonije kjer bosta morala prestati kazen.

Sedaj smo dobili vest, da je konfiniran tudi bivši nadučitelj Tratnik Fran, ki je bil v Črnem vrhu načelnik Posojilnice in hranilnice, njen tajnik in tajnik Kmetijskega društva. Konfinirali so ga na pet let. Ne vemo, kam so ga odpeljali, gotovo pa bo, da bo moral prestati kazen kje na jugu. Ugledenemu delavcu na gospodarskem polju niso mogli dokazati kake protizakonitosti in so ga zato zaradi sumničenja odstranili od domačije s konfinacijo. Ni nam znano na kakšni podlogi je bila izrečena kazen.

V prejšnjih številkah našega lista smo poročali, da je marsikdo od aretirancev resno obolel zaradi neznosnega življenja v ječi in zaradi pretepanja in surovega postopanja. Kakor smo zvedeli iz gotovih virov, bi prišlo pred posebno sodišče pet črnovrških aretirancev.

in sicer Pivk Franc, Rejec Franc, Rudolf Jakob, Lampe Ivan in Kavčič Simon.

Kdaj bodo sojeni ni mogoče predvidevati, ker je posebno sodišče za zaščito države zelo obremenjeno s stotinami procesov iz vse Italije in posebno v zadnjem času z mnogimi procesi iz Julijske Krajine. Sedaj se nahajajo v rimskih zaporih, kjer bodo počakali procesa.

Za Konreča Jakoba in Tominca Maksimiliana nimamo nikakih točnejših poročil.

Tudi ni znano, kaka usoda ju čaka in se ne ve, ali bodo sojeni skupno z ostalimi petimi ali pa posamič. Gotovo je le to, da se še vedno nahajata v ječi, ker domov se nista še vrnila. Ostali aretiranci so bili počasi drug za drugim poslani domov, kamor se je marsikdo vrnil s težko boleznijo zaradi dolgega trpljenja v ječi.

Stano Prosen konfiniran za tri leta

Gorica, 8. junija 1935. — (Agis). — Ta teden je bil pred tukajšnjo pokrajinsko konfinacijsko komisijo obsojen na tri leta konfinacije Stano Prosen, brivski mojster iz Ajdovščine.

Prosenova pot pred konfinacijsko komisijo je bila precej kratka. Niti mesec ni pretekel od dneva aretacije, pa je bila obsoda že razglašena. To jasno priča, da Prosen faktično ni ničesar zakrivil, razen onega, kar so mu nanenoma naprtili na ramena.

Kot poročajo iz Ajdovščine, je bil Prosen aretiran na podlagi denuncijacije, izvršene od nekega domačega človeka. Ovadil ga je baje neki šofer. Za svoje podlo delo je prejel kot plačilo in nagrado znesek 60 lir. Kot smo že poročali, je bil Prosen denunciran, da je neke domače fante, ki so člani raznih fašističnih organizacij ozmerjal s »italijanskimi svinjami«. Obdolžen pa je bil baje tudi, da je govoril in kritiziral vojne priprave za pohod na Abesinijo in pomiloval fante, ki so vpoklicani. Take govorice so po dekretu, ki je izšel pred kratkim v »Gazzetta ufficiale« strogo prepovedane.

Vest o ovadbi, ki baje ne odgovarja resnici kot tudi vest o izredno hitri obsodbi je v Ajdovščini zelo porazno odjeknila. V zadnjem času, ko je vsa pozornost oblast obrnjena na priprave za vojni pohod na Abesinijo, so vsakdanje politične šikane od strani fašističnih oblastev skoraj izpadle. Zato je ta slučaj tem boli v živo zadel vse prebivalstvo.

LUDVIK ŠTRUKELJ IZ SV. LUCIJE ZOPET ARETIRAN!

Gorica, junija 1935. (Agis.) — Pred dnevi je bil zopet aretiran v Sv. Luciji ob Soči 28 letni Ludvik Štrukelj, o katerem je naš list že večkrat poročal pod pretvezo, da je tihotapil kavo. Odpeljan je bil v tolminske zapore, kjer je bil zaprt le nekaj dni. Avtomobil s katerim je baje peljal vtihotapljeno kavo iz Idrije v Trst so oblasti zapečatile. Avtomobil ni njegova last temveč bratova, ki se sedaj nahaja pri vojakih.

Osumljena bega čez mejo

aretirana in odvedena v zapor

Bovec, junija 1935. — (Agis). — V mesecu aprilu sta bila, kot vsi drugi, rojeni leta 1911. klicana pod orožje tudi Silvester Čopi iz Čezsoče in Mlekuž Jože iz Kala. Mlekuž se je neki dan oglasil pri svoji teti Justini Kavs v Čezsoči, kjer je med drugim tudi rekel, da ne bi šel rad v Abesinijo in da bi se rad izognil vpoklica. Naslednji dan sta bila fanta aretirana od karabinjerjev in odvedena iz Bovca v Tolmin, a o njuni nadaljni poti ni še ničesar znano. Bratranec enega izmed aretiranih je ob tej priliki napadel Kavsovo, češ, da je to njeno delo, in da bo moralo za vse take podlosti nekoč polagati obračun. Dotični je bil pozvan v karabinjersko postajo, kjer so ga opozorili, da naj bo previden, ker je Justina Kavsova ena »najboljših« žensk v vsej okolici! O tej izjavi ne dvomi prav noben domačin več, saj je že nešteto dokazov.

OSUDE ZBOG PRELAŽENJA PREKO GRANICE BEZ PUTNICE

Karabinjeri u Komnu su prijavili sudu Augustina Budu, starog, 28 godina, iz Tomačevice, jer je bez putnice prešao granicu da potraži rada. Doći će pred sud. Gorički sud je osudio u kontumaciji na 5 mjeseci zatvora i 3000 lira globe Josipa Winklera, iz Čepovana, starog 26 godina, koji je bio optužen, da je prešao granicu bez putnice.

JEDAN SLAVEN PRED SPECIJALNIM TRIBUNALOM

Osuda Romana Zavadlala

Specijalni tribunal za zaštitu države u Rimu osudio je dvojicu antifašista iz Julijske Krajine. Jedan od njih, Roman Zavadlal osudjen je na godinu i pol zatvora. Optužen je bio, da se bavio protirežimskom propagandom.

NOVE OSUDE SPECIJALNOG TRIBUNALA

10 antifašista osudjeno na 51 godinu robije.

31 maja je Specijalni tribunal sudio desetorici antifašista iz Pijemonta. Oni su bili optuženi da su pripadali protudržavnim organizacijama i da su vršili antinacionalnu propagandu u Novari i okolici. Na koncu su osudjeni svi zajedno na 51 godinu robije, i to jedan, Camera, na 21 godinu. Sa ovom osudom broj osudjenih antifašista pred Specijalnim tribunalom od zadnje amnestije u septembru popeo se na 358 sa 1218 godina robije.

POHAPŠENI INTELEKTUALCI JOŠ SU U ZATVORU

U predzadnjem broju smo bili donijeli vijest o hapšenju jedne grupe intelektualaca u Milanu i Torinu. Sada donaša »Giustizia e Libertà« vijest, da su pohapšeni još u zatvoru, i imenima, koja smo objavili, nadodaje još slijedeća: ing. Remo Garosci, dr. Giacomo Ca'Zorzi, dr. Mario Andreis, koji se tek vratio iz zatvora, gdje je proveo 3 godine i pol po osudi Specijalnog tribunala.

ITALIJA I NJEMAČKA

Posljednjih dana su u internacionalnoj štampi izlazili izvještaji o nekom navodnom približavanju izmedju Italije i Njemačke. Nekoji su francuski listovi javljali čak, da je došlo već i do sporazuma izmedju Njemačke i Italije, da su se te dvije države sporazumile o Austriji, da će Mussolini dozvoliti nacional-socijalistički režim u Austriji, a Hitler, da će garantovati talijansku granicu na Brenneru i nezavisnost Austrije kao države. Nekoji su francuski listovi javljali i detalje o tom sporazumu.

Čitava je stvar mogla da izgleda sumnjivom, ako se uzme u obzir to, da u ovom momentu Hitleru nije potrebno da se pokazuje popustljivim prama Italiji, naročito kad Abesinija okupira čitavog Mussolinija i njegovu vojsku. Zašto bi Hitler upravo u ovom momentu, kad se sporazumjeva s Engleskom, koja je u najoštrijem sporu s Italijom, išao na ruku Italiji? Engleska je ona, koja daje Hitleru gotovo sve ono što on traži i što mu Francuska ne će da dade, pa je razumljivo, da će Hitler biti i u svom odnosu prama Italiji pod uplivom svojih veza s Engleskom.

Izgleda, da su neke francuske agencije i listovi namjerno lansirali tu verziju o sporazumjevanju Italije i Njemačke, da bi to djelovalo na britansko javno mišljenje sad povodom britansko-njemačkih pregovora. Ali izgleda da to Engleze ipak nije smelo i pregovori britansko-njemački svršavaju prilično dobro, te čak i Princ od Walesa daje senzacionalnu izjavu, s obzirom na britansko-njemačko prijateljstvo povodom polaska britanskih bivših ratnika u posjet njemačkim ratnicima.

I internacionalna štampa morala je napokon da prizna, da izmedju Italije i Njemačke nije došlo do nikakovog sporazuma. Francuske novine donijele su 11 o. mj. vijest u kojoj kažu da je francuska vlada službeno obavještena iz Rima, da ne stoji informacija prema kojoj Italija vodi nekakve posebne pregovore s Njemačkom, osobito u pravcu pitanja austrijske nezavisnosti.

Prema tome otpadaju sve one verzije, koje su se uporno pronosile. To se uostalom moglo predvidjati i iz načina, na koji su talijanski listovi popratili boravak generala Göringa u Jugoslaviji...

ČUDNO SHVAĆANJE TALIJANSKO-JUGOSLAVENSKOG PRIJATELJSTVA RIMSKE »TRIBUNE«

U velikom rimskom listu »La Tribuna« od 1 juna u jednom članku rečeno je medju ostalim i ovo:

»S obzirom na daleko-vidne i stalne miroljubive ciljeve g. Mussolinija jedna privredna saradnja i neprikriveno prijateljstvo s Italijom pretstavljaju za Jugoslaviju životni interes i jedan čitav dobitak na lutriji«.

Doista čudno shvaćanje.

PODUNAVSKA KONFERENCIJA ODGODJENA JE NA NEIZVJESNO VRIJEME

Podunavska konferencija, koju su zamislili Mussolini i Laval, i koja je imala da riješi sve sporne probleme u centralnoj Evropi, nije se sastala kako se je predvidjalo ni u maju ni početkom ni sredinom juna, nego je odgodjena za neizvjesno vrijeme, jer su sve predradnje, koje su vršene, završene bez ikakvog rezultata.

Prošlog mjeseca se mnogo pisalo o polasku g. Jevtića u Rim ili Veneciju, ali su svi datumi, koji su bili predvidjani prošli, a do tog posjeta nije došlo.

Izgleda po svemu, da se situacija razvija drugačije, nego što je Mussolini u svoje vrijeme bio zamislio.

PRED TALIJANSKO-ABESINSKIM RATOM

OŠTAR SUKOB IZMEDJU ITALIJE I ENGLESKE

Talijansko-abesinski spor se zaoštrio posljednjih dana veoma. Riješenje Društva Naroda, da jedna arbitražna komisija ispita incidenat kod Ual-uala upravo je smiješno, ako se uzme u obzir, da je Italija upravo poslije tog riješenja nastavila s najoštrijom kampanjom protiv Abesinije. Do ženevskog riješenja Italija je govorila o obrani svojih granica u Somaliji i Eritreji, a danas talijanska štampa sasvim otvoreno govori o osvajanju Abesinije. Rat je neizbježiv. O tome se ovih dana u medjunarodnoj javnosti šire razna proročanstva i sve većeg maha uzimlje mišljenje, da će u Africi buknuti rat. Italija nastavlja s ekspedicijom vojske u Afriku. Mobilizirane su još tri divizije, tako da sada ima u Italiji po oružjem svega oko 1 milijun i dvije stotine hiljada vojnika. Uzeta su pod oružje još neka godišta, a naročito su mobilizirane specijalne čete. Ali i Abesinija radi na spremanju za rat. Abesinski car dao je nedavno vrlo energične izjave, iz kojih se vidi, da je Abesinija spremna na izvjesno popuštanje, ali ako se njezina čast ne bude poštovala, ona će ući u rat i braniti će se do posljednjeg čovjeka. Abesinija nabavlja oruzje iz najmodernijih evropskih tvornica, njezina se vojska sprema, a i na granicama je već spremna za napadaje od strane Italije.

A uporedo s tim pripremama Italije i Abesinije za rat razvila se jedna interesantna polemika, jedan sukob najoštrije naravi izmedju Italije i Engleske. Engleska, koja je ispočetka prema talijanskim namjerama u Africi ostajala prilično mirna, sve se više zauzima za Abesiniju, i njezina štampa, pa čak i oficijelna lica, nastupaju očito protiv Italije i optužuju Italiju, da želi zauzeti zemlju Abesinaca. Izmedju talijanske i engleske štampe, pa i one oficijelne, razvila se najoštrija borba, i svaki dan izlaze i na jednoj i na drugoj strani članci, koji su vrlo interesantni, jer otkrivaju prave namjere Italije i britanske interese u Abesiniji. Morao je čak i sam Mussolini da nastupi protiv britanskog interesovanja za Afriku, pa je u svom govoru održanom miliciji u Cagliariju uputio na adresu Engleske oštre opomene. Ali i šef britanske vlade Baldwin ustaje i govori. On doduše ne govori direktno o Abesiniji, ali se njegov govor, o potrebi poštivanja Društva naroda, ima smatrati kao opomena Italiji.

Britansko-talijanska politika zauzela je posljednjih dana takvu notu, da se u svijetu ozbiljno pomišlja, da bi moglo doći ne samo do italo-abesinskog rata, nego i do rata izmedju Italije i Engleske. Engleska je pojačala svoju vojsku u Sudanu, ona se sprema i u Keniji, te u Egiptu, te o tome u talijanskoj štampi izlaze senzacionalna otkrića. U Sudanu samom ima sto hiljada britanskih vojnika, koji će braniti Abesiniju... Važno je i ono što javljaju ugledni britanski listovi, da bi Engleska mogla da zatvori Sueski kanal i da zabrani prevoz talijanske vojske za Somaliju i Eritreju kroz taj kanal. Ako do toga dodje, onda Italija gotovo da i ne bi mogla da ratuje s Abesinijom.

MUSSOLINIJEV GOVOR U CAGLIARIU NA ADRESU ENGLESKE

Mussolini je iz Rima došao avijonom na Sardiniju da održi reviju mobilizirane milicionerske divizije. Tu je održao govor, u kojem je rekao:

»Crne košulje, vi ste prisustvovali uzvišenoj manifestaciji snage i discipline, koja je dostojna herojske i ratničke rase Sardinaca. Četiri ove divizije, koje se zove Sabauda, nose već u svome imenu najljepšu riječ za red. Mi trebamo urediti stare i nove račune i uredit ćemo ih.

Ne ćemo voditi računa o tome, šta će se o tome govoriti preko granice, jer mi smo jedini mjerodavni da procjenimo svoje interese, mi, koji zajamčujemo našu budućnost. Odbacujemo razne poduke iz inozemstva.

Oni su nam pokazali da nisu nikada, kad se radilo o tome da stvore svoje carstvo, vodili računa o svjetskom javnom mišljenju. Ako vlada crnih košulja pozove pod oružje talijansku omladinu, ona će to učiniti po svojoj dužnosti i zbog toga, što se nalazi pred najglavnijom potrebom. To osjeća cio talijanski narod i cio je narod spreman da ustane kao jedan čovjek kad se radi o moći i slavi domovine«.

Kako gleda italijansko ljudstvo na vojne priprave v Afriki

Iz poročil, ki prihajajo v inozemstvo

Pariz, junija 1935. »Lo Stato Operaio« poroča: S Trienta poročajo, da je bilo tamkaj več incidentov med prebivalstvom in milico. Odpoklicani so odhajali v spremstvu svojcev in so v masah protestirali proti fašizmu, proti vojski in proti zatiranju, ki so ga deležni Tirolci od strani fašističnih oblast.

*

V neki občini v provinciji Romagna so na občinski tabli razobesili razglas, s katerim so pozivali občane, da se prostovoljno prijavijo za vojaško službo v Afriki, drugače pa se bodo morali odzvati uradnemu pozivu. Občina sicer šteje 8000 prebivalcev, vendar sta se na to poziv prostovoljno javila samo dva!

*

»Stisnili so za nas za vrat, ampak tako ne bo šlo več dolgo. Če bi jim lahko dal nekaj »brc« in jih obesil skozi okno...«. To so besede mladega fašista, ki opaža, kako postajajo fašistični voditelji z dneva v dan bolj sirovi in nasilni.

*

V okolici Bologne ljudstvo ne govori o drugem kot o bližajoči se vojni. Velika brezposelnost in črna beda je pripravila odhajajoče do tega, da gredo z mislijo: umiram od lakote doma ali tam doli je pač vseeno.

Prostovoljcem dajejo vsemogoče obljube. Tako so obetali, da dobi vsak posameznik ob odhodu v Afriko izplačan znesek 1000 lir. Tu in tam se še dobi kakšen, ki upa, da si z odhodom zboljša vsaj za nekoliko lasten položaj.

V nekaterih krajih Italije se vrši ob mobilizaciji posameznih letnikov ravno tak teror ko v Julijski Krajini. Na domove odpoklicanih prihajajo uniformiranci in odvažajo mladeniče v avtomobilih in vozovih do postaj ter dalje do vojaških poveljstev.

*

V videnski pokrajini so obljubili prostovoljcem 2.000 do 2.500 lir nagrade ob odhodu. Mnogi družinski očetje, katerih otroci od velikega pomanjkanja stradajo, so v tej obljubi videli vsaj začasno odpomoč. Pa so bili že ob prijavi zavrnjeni češ, da niso dovolj dobri državljani in da bodo že svoječasno odpoklicani.

Kako vplivajo vojne priprave na prebivalstvo v Julijski Krajini

Mrzlične priprave fašizma za vojno v Afriki begajo naše ljudi

Trst, junija 1935 (Agis.) — Že lansko jesen so se po nekaterih krajih ob meji širile vesti, ki so ji trosili Italijani sami češ, da bodo vsi obmejni kraji izpraznjeni in ljudstvo poslano v notranjost Italije. Te vesti, ki so bile širjene s posebnimi nameni med našim prebivalstvom ob meji, so polagoma utihnile zlasti, ker je mrzlična maglica pri utrjevalnih delih ob meji polagoma popuščala in konečno so bila ta dela ponekod popolnoma prekinjena.

Alarmantne vesti o potrebi priprav za vojni pohod nad Abesinijo, ki jih dan za dnem prinaša italijansko časopisje, radio in vedno vstrajnejša in aktivnejša propaganda v fašističnih organizacijah pa so med naše ljudstvo sploh, zlasti pa med ono ob meji zasejale ugibanje in nemir. Marsikakšen kmetič je ugibal letošnjo pomlad naj li obdela svoje polje ali naj ga pusti. To ugibanje in nemir podpirajo italijanski priseljenci kot učitelji, poštarji, karabinjerji in drugi ki ob raznih prilikah plašijo naše ljudi s pomilovanjem češ, mi bomo odšli, ko se bo pokazala prava nevarnost, toda reveži domačini, ki si ne boste mogli pomagati. Tako je postal spomin na dogodke pred dvajsetimi leti bolj živ ko kdaj prej.

Kljub strogi prepovedi in žuganju s posledicami se po naših vaseh razpravlja in ugiblje o vojni in njenih posledicah. Ljudstvo dan za dnem napeto pričakuje novih poročil in mrzlično spremlja vsak dogodek, ki je v zvezi z vojnim pohodom nad Abesinijo. Mnogo vznemirjenja vzbujajo dejstva, da se marsikateri izmed vpoklicanih mladeničev, ki je bil odposlan v Afriko, ni od svojega odhoda iz Evrope še nič oglasil. Taki slučaji navajajo ljudi na misli, da se je v Afriki že vnela vojna, da se je potopila ladja z vojaškim transportom itd.

12 MILICIJONERA STRIJELJANO RADI TOGA, JER NISU HTJELI U AFRIKU

Pariška »Giustizia e Libertà« donosi vijest iz Rima, da je streljano 12 milicionera, radi toga, što nijesu htjeli da idu u Afriku.

To ne bi bilo ni čudo, kada se ima na umu, da se u milicijske odrede silom trpaju vojnici iz kadra, i to oni, koji su pod sumnjom kao antifašisti ili su kažnjeni za kakovu drugu krivicu. Tu vijest da vojnike iz kadra trpaju u miliciju i kao milicionere šalju u Afriku, dao nam je jedan čovjek, koji je pred malo vremena došao iz sjeverne Italije, i koji je više takovih slučajeva vidio.

TUDI MILIČNIKI SE UPIRAJO.

Ljubljana, dne 12. junija 1935. — (Agis.) — Znani protifašistični list »Giustizia e Libertà«, ki izhaja v Parizu, je prinesel iz Firenc zanimivo in karakterističtno vest, da se je začelo polaščati razburjenje in misel na upor tudi miličnikov samih Tako je batalion črnih srajc, ki je bil ravno pripravljen, da stopi v vlak, da se odpelje v bližnjo luko, in od tam v italijanske afriške kolonije, začel kazati znake nedisciplne in potem so nekateri miličniki glasno in javno demonstrirali proti vojni. Intervenirati je morala v zadnjem hipu politična oblast. Prišli so tajni policaji, karabinierji in drugi, ki so uporne miličnike z revolverji prisilili, da stopijo v vlak in s tem že v kali zadušili upor.

RATNA ŠTEDNJA

Novine u Italije izlaze u smanjenom obliku.

Talijanske novine od 2 juna donašaju dekret, kojim se naredjuje da dnevni listovi ne smiju da imaju više od 10 stranica, a petkom i srijedom ne smiju da imaju više od 6 stranica.

Ta naredba je izdata u svrhu da se štedi papir i surovine, koje su potrebne za njegovu izradbu, jer papir i surovine od kojih se pravi su vrlo potrebne ratnoj industriji.

Takova naredba je bila i u vrijeme rata, pa se i po tome vidi, da Italija ulazi po svemu u ratno stanje.

MANIFESTACIJE PROTIV RATA U ITALIJI

Ženevski socijalistički dnevnik »Le Travaille« donosi pod gornjim naslovom slijedeći telegram iz Milana:

Saopćava se sa svih strana o manifestacijama talijanskog naroda protiv militarističkih mjera fašističke vlade.

U Genovi, žene mobiliziranih prodrle su u kasarne i protestovale su protiv odlaska njihovih muževa i sinova, ali ih je policija rastjerala. Jedna žena bila je ranjena, a više njih uhapšeno tom prilikom.

U Savinjanu nastali su neredi medju detašmanima, koji su bili odredjeni da otputuju u istočnu Afriku.

U Torinu, vojnici su, krećući za Afriku, pjevali pjesmu »Crvena zastava pobjedit će«.

Na stanici Asti, vojnici i okupljeni mnogobrojni narod koji ih je pratio vikali su »Dolje rat«.

U Verčelio isto tako vojnici su se bratimili sa narodom, koji je manifestovao protiv rata.

U Val Suza stanovništvo je pribjeglo pasivnoj rezistenciji, da bi time zadržalo što duže vojnike da ne otputuju. Svi gradjani odbili su sve što je bilo u njihovoj moći u pravcu olakšanja mobilizacije.«

PRVA MILIJARDA TROŠKOVA ZA RAT U AFRICI

Izvještaj talijanske državne blagajne

(Il conto del Tesoro) od 30 aprila sadrži i slijedeće stavke o povećanju troškova:

Specijalne potrebe kolonija Istočne Afrike 348 milijuna; naknadno povećanje kredita vojske i mornarice, uračunavši i 396.7 milijuna za specijalne potrebe u Africi, 434 milijuna; izvanredni troškovi za Vazduhoplovstvo, uračunavši i 90 milijuna posebnih izdataka za Istočnu Afriku- 177.5 milijuna; **ukupno 959.5 milijuna lira.**

To je već prva milijarda priznatih troškova za rat u Africi. Tu nije uračunato 150 milijuna za pokriće deficita na željeznicama, ni 30 naknadnih milijuna za policiju, kao ni 56 milijuna pod »razni troškovi«, što sve treba ubrojiti u troškove za rat u Africi.

A rat još nije ni započeo!

329 BOLNIH DELAVCEV SE JE VRNILO V ITALIJO.

Trst, junija 1935. (Agis.) — Italijanski fašistični časopisi so prinesli kratko, a toliko bolj pomembno vest, da so prispele nekatere ladje iz pristanišč vzhodne Afrike in da so pripeljale s seboj 329 več ali manj težko obolelih delavcev. Največ jih je obolelo za malario in ker niso še izvršili in zgradili mnogo predvidevanih bolnišnic in zavetišč za bolnike, so morali sedaj poslati večje število obolelih na zdravljenje v domovino. Med drugimi sta tudi dva bolnika iz Trsta.

„ABESINIJA MUSSOLINIJEV GROB"

Praški list »Večernik Prava Lidu«, od 6 juna pod gornjim naslovom na osnovu podataka jednog poznavaoca prilika u Italiji, koji se sada opet vratio iz Italije, gdje je proveo nekoliko nedjelja, piše:

Nedavno je još bio najveći ponos zvanične Italije to, da je Mussolini umio da ukloni sa ulica prosjačenje i prostituciju.

To je bila istina, vidjelo se to na ulicama. (Naravno druga je stvar, kako je on to u svoje vrijeme izveo). Ali sada je već nestalo slave. Ulice i putevi po Italiji opet su puni lazarona i djece koja prosjače. Prostitutki ima i u malim gradovima kao komaraca. Još nedavno je svijet bio zaplašen, svako se bojao da progovori, ali sada se ljudi već javno potsmjevaju, prave dosjetke i ne boje se da iskreno progovore sa strancem. Vrhunac svega je ekspedicija u Abesiniju.

Kada su intrige protiv srednjoevropskih država dostigle svoj vrhunac u marseljskom atentatu,

uvidjela je Italija, da mora da se povuče iz Srednje Evrope, gdje je htjela da »pravi red«, pa je zato tamo prije svega podržavala nered. Ovome su se pridružile tada i velike finansijske teškoće talijanske vlade, a faktori, koji su pomagali gospodina Mussolinija, postavili su mu uslov, da pusti Srednju Evropu na miru i da se pomiri sa Francuskom. Mussolini se povukao, — a onda se spremio na Abesiniju. Negdje mora da se pokaže kao junak.

Abesinska avantura pretvara se u veliku opasnost za sadašnju talijansku vladu i da je ekspedicija u Abesiniju stala Italiju već stotine milijuna lira.

Medjutim iz Abesinije se vraćaju u Italiju puni brodovi bolesnih vojnika.

Afričko primorje djeluje ubistveno na talijanske, naročito sjeverotalijanske vojnike — a Mussolini tamo šalje uglavnom Slovence iz sjeverne Italije i Nijemce iz Južnog Tirola. Vojnici padaju kao muhe na vježbama na vrućem afričkom suncu, pa zatim propadaju uslijed nereda u bolnicama i ljekarskoj službi i uslijed rdjave organizacije snabdjevanja. Talijanske bolnice su već prepune bolesnih vojnika, koji se prevoze iz Abesinije u najbijednijem stanju. Cijela Italija to vidi, jer se to ne može sakriti. Rodjaci posjećuju bolesne vojnike i doznaju o pohodu na Abesiniju takve stvari, koje izazivaju uzbudjenje.

Kada se sve ovo sruši na Mussolinija,

on će imati samo jedan izgovor, a to je, da je htio da ukloni nezaposlenost. Poslao je nezaposlene u Abesiniju, a oni tamo za njegov režim kopaju grob!

PRETRESLJIVI DOGODKI OB SLOVESU VPOKLICANIH ZA ABESINIJO

Trst, junija 1935. — (Agis.) — Poročali smo že o ganljivih prizorih, ki so se dogajali na postajah ob odhodu vpoklicanih mladeničev. Sicer so naši fantje odhajali kljub težki zavesti vedri in pogumni, le tu pa tam je bilo opaziti kakšno solzno oko vpoklicanega. Na postaje jih je spremljalo ljudstvo v masah; mladina z godbo in petjem, starejši pa, zlasti možje, ki so okusili že vse grozote vojne, s solzami v očeh. Primerili so se slučaji, da so starši ob vlaku, ki jim je odpeljal sina, padli v nezavest. Pa ne samo matere, tudi očete, trdne kraške korenine, je žalost za odhajajočimi sinovi tako potrla, da so morali poklicati zdravnika. Med drugimi, se je tak slučaj dogodil tudi v Košani, kjer je oče, ko mu je vlak odpeljal sina, padel v nezavest in so morali klicati zdravniško pomoč. Takih slučajev ne pomnimo niti iz svetovne vojne!

Rekonvalescentima i onima koji boluju na probavnim organima propisuju ovdašnji i inostrani liječnici laku hranu. Takva hrana koja je lako probavljiva, a ujedno jako hraniva jesu ***»Jajnine«*** (makaroni, špageti, prilozi za juhu) naše domaće tvornice ***»Pekatete«.***

Pobunio se transport vojnika zaAbesiniju

pa se brod morao zaustaviti u Palermu.

U čitavoj Julijskoj Krajini govori se, da je na jednom parobrodu, koji je vozio iz Trsta za Afriku 600 vojnika, došlo do prave pobune. Vojnici su, kad je brod bio na otvorenom moru, počeli da demonstriraju protiv režima, da viču »Dolje rat!« »Dajte nam kruha i rada!« »Ne idemo u rat« itd. Svi zidovi broda bili su ispisani antifašističkim frazama. Stanje je bilo takvo, da je komandant morao da odveze brod u prvu luku, i to u Palermo. Tamo su pobunjenici bili svi pohapšeni i bit će im sudjeno.

SVA TALIJANSKA ŠTAMPA CITIRA JEDAN BEOGRADSKI LIST.

U svim talijanskim listovima izišla je mala notica, pod naslovima, koji su u znaku zadovolistva: »Iskrena riječ jednog jugoslavenskog lista« ili slično. U toj se notici kaže, da je beogradski list »Istina« napisao, da je već vrijeme da Abesinija dobije dobru lekciju i da je dragocjenije prijateljstvo Italije i ekzistencija milijuna Talijana, nego divljačka Abesinija, gdje vlada ropstvo.

OB DVAJSETLETNICI

DECIMIRANJA SLOVENSKIH KMETOV IZ PODKRNSKIH VASI

PO ITALIJANSKIH KARABINERJIH

Vse obletnice našega naroda v Julijski Krajini so poslednjih dvajset let tragične, polne spominov na udarce, vezane s krvjo in solzami. In tudi ne more biti drugače. Od leta 1914 naprej, še bolj pa od izbruha italijansko-avstrijske vojne je moral naš narod teči, gol in nemočen, skozi šibe vojske, begunskih in jetniških taborišč, masovnih internacij, razvalin, pa končno še vojaških okupacij in nasilne pripojitve k državi, do katere ni imel druge vezi kot vezi nasprotovanja in odpora.

Nihče ni doslej še delal statistike, koliko odstokov našega naroda iz Julijske Krajine je izginilo na vseh mogočih bojiščih Avstro-ogerske monarhije, koliko žen in otrok je podleglo bolezni in pomanjkanjem taboriščnega življenja v notranjosti Avstrije, internaciji za časa svetovne vojne v notranjosti Italije, koliko kmečke mladine so s svojo zakasnelo grozovitostjo pokosili preostali vojni projektili po naših njivah in brajdah ter končno koliko žrtev je zahteval in še zahteva nasilni italijanski davčni, politični in policijski fašistovski režim.

Skozi vso to kalvarijo vojska, teptanja in trpljenja je šel naš obmejni narod tako kot pač gredo mali obmejni narodi kmetov, delavcev in pičle inteligence v srednji Evropi: nekaj v potrpežljivem trpljenju, nekaj v obupni otopelosti, nekaj pa tudi v revolucijonarnem uporu.

Pred štirinajstimi dnevi smo sramežljivo praznovali spominsko svečanost naših radgonskih žrtev in bili veseli, da smo jih po sedemnajstih letih prenesli preko obmejne reke v skriti kotiček Gornje Radgone. Le v tihih družbah med seboj smo poděrtali primerjavo z italijanskimi mučeniki iz svetovne vojne, ki so vsaj v mirnem času šli v triumfalnem, posmrtnem pohodu skozi italijanska mesta do svojih poslednjih počivališč, težko obloženih s spomeniki uradne in ljudske zahvalnosti.

Toda kolikor je bila skromna in krajevno lokalizirana spominska svečanost na radgonske žrtve ter kolikor se odlikuje njihovo poslednje počivališče z odsotnostjo vseh zunanjih trajnih spomenikov, so pa vendar grobovi vseh naših žrtev v Italiji od ustaje pri Krnici, samotnega groba Gortana, nepoznanega mesta bazoviških žrtev ter vseh ostalih številnih naših mučenikov pod pritiskom tlačiteljskega režima popolnoma oropani vsake možnosti kakega javnega spoštovanja, kake spominske svečanosti, kakega trajnega vidnega znaka hvaležnosti do njihovih žrtev.

Le mi, tisočera emigracija, bičana od upov, kujemo ob ognju spominskih govorov sklepe in zaklетve, da pojdemo za njihovom vzgledom, za vzgledom upornikov.

Prav res nismo v zadregi kot druge manj uporne narodne manjšine ali pa naši tlačitelji, da bi morali segati nazaj v sivo preteklost napol legendarnih zgodeb ter tam iskati mučenikov in žrtev, s katerimi bi povdarjali upravičenost do naše zemlje. Tudi nam ni potreba kot italijanski irredenti pred vojno ovili z vsemi mogočimi aureolami vdinega mučenika Oberdana. Pot našega naroda je v zadnjem dvajsetletju pot skozi same grobove, naše spominjanje vezano samo za največje žrtve. Deseletnice ustaje in žrtev pri Krnici se skoraj nismo spomnili. Za dobra dva meseca se bomo v sedanjih političnih prilikah prav gotovo borili s težavami ali naj in kako obhajamo petletnico naših najbolj nam razumljivih najbolj živih junakov bazoviške tragedije.

Že sedaj se pa moramo spomniti prvih naših žrtev, prvega krvavega pečata, ki ga je utisnila pred dvajsetimi leti na naše razbičano ljudsko telo samovolja italijanske soldateske, italijanskega slavnega korpusa karabinerjev, kateremu je bilo dano da požanje še drugih polno sramotnih lavorik po naših krajih.

Pred dvajsetim leti je nek karabinerski kapitan na dan 4. junija 1915 dal v Iderskem pri Kobaridu decimirati vse moške iz podkrnskih vasi na levem bregu reke Soče.

*

KLANJE V ŽLEBU POD PRETOVČAMI

Takoj po napovedi vojne med Italijo in Avstrijo so za binkoštne praznike italijanske vojne čete zasedle pri Kobaridu ves desni breg reke Soče brez vsakih bojev, ker se je šibka posadka avstrijskih črnovojnikov umaknila preko Soče v podkrnske vasi občine Libušnje. Toda tudi tu ni dolgo ostala ter se je že takoj po binkoštih umaknila na Krn, na Mrzli vrh ter na ves gorski greben, ki strmo nad reko Sočo čuva prehod iz doline reke Soče v dolino gorskega potoka Tolminke. 155. maršbataljon avstrijskih črnovojnikov, nekoliko okrepljen s par skupaj skrpucanimi kompanijami, zbranimi od vseh vetrov je čuval greben med vrhom Batogence, kota 2163 m, Slemenom in Mrzlim vrhom. Sam vrh Krna so Italijani zasedli že po par dnevih, ker so na prepad napadli in ujeli malo madžarsko posadko. Svoj delni uspeh na samem vrhu Krna so hoteli Italijani razširiti na cel gorski masiv krnskega gorovja ter so pričeli iz krnskih vasi Krna, Vrsna, Libušenj, Kamnega in Smasti pošiljati bataljon za bataljonom proti ozkemu prelazu v Pretovčah, kota 1127 m, med Slemenom in Mrzlim vrhom. Z vso silo so hoteli prodreti po silno strmem, travnatem in čisto odprtem žlebu, ki se vleče iz doline na prelaz. Videlo se je, da so bili njihovi poveljniki popolni novinci v načinih bojevanja moderne vojne. Par sto avstrijskih črnovojnikov je z lahkoto odbijalo s strojnicami vsak napad. Strojnice so neusmiljeno kosile italijanske napadajoče vrste. V skoraj navpičnem travnatem žlebu je bila italijanska katastrofa še večja. Prve vrste so padle požete od strojnic, so izpodnesle tla onim od spodaj stoječim, ki so se komaj držali po vseh štirih v ozkih senožetih, tako da se je vsa ta, človeška gmota, nekaj ranjena in pobita, nekaj pa samo izpodnesena, valila v dolino. Prvi italijanski napad se je izvršil 31. maja ter je bil že pri tem prvem napadu skoraj popolnoma uničen 41. italijanski polk. V prihodnjih dneh sta bila strahovito razredčena še 42. in 49. polk. Zasilni italijanski lazaret pri Smasteh se je kaj hitro napolnil z ranjenci. Italijanske priproste vojake je zajel strah, ko so videli da jih njihovi poveljniki gonijo brezsmiselno v strašno past strmega travnatega žleba. Čisto po logiki priprostih vojakov v vojni so pričeli izmišljevati razne trike, kako bi se odtegnili vojni. Eden izmed najbolj uporabljivih je bil ta, da so vsakega novega ranjenca spremljale v dolino kar cele skupine zdravih vojakov-spremljevalcev. Ena cela italijanska brigada je zato radi morilnega ognja avstrijskih strojnic ter bežanja vojakov s fronte skopnela v par dnevih.

Zato so italijanske višje vojne oblasti podvzele takoj potrebne varnostne mere, da bi skrčile in sploh onemogočile dezertiranje s fronte. Poslali so v Libušnje močan oddelek karabinerjev, ki so imeli nalog poloviti, razorožiti vse dezerterje in jih gnati pred vojno sodišče. Tretjega junija so začeli karabinerji loviti dezerterje po libušenjskem polju in senožetih. Zato so se italijanski vojaki, trumoma bežeč s fronte, na daleč izogibali vasi Libušnje ter so rajši bežali po ovinskih v vasi Smast in Kamno, kjer so se skrivali po raznih hišah. Domače prebivalstvo je bilo še po vseh teh vaseh doma, ker so zbežali od doma v notranjost Avstrije le zelo redki prebivalci ter samo ono moško prebivalstvo, katerega so avstrijske oblasti še zadnji trenotek uspele rekrutirati za avstrijsko vojsko. Slovenski kmetje so molče trpeli, da so se preplašeni italijanski dezerterji skrivali po njihovih hišah, ker so se bali nasilstev.

Dne 4. junija je izvršilo italijansko vojno poveljstvo po celotedenskem neprestanem napadanju večji napad v velikem stilu. Izgube in število dezerterjev je bilo še večje kot druge dni. Cela kotlina pod Mrzlim vrhom in Slemenom je odmevala od vpitja ranjencev in kričanja bežečih vojakov. Velika trava strmega žleba je bila čisto opolzka od prelite strjene krvi in valjanja trupel. Nemogoče je bilo se plaziti po žlebu še čisto mirno, kaj šele pod neprodirnim ognjem strojnic. Zato so se posamezni oddelki kar razkropili in v večjih grupah podali v nižje ležeče slovenske vasi. V Smasteh se je ena taka večja dezerterska skupina srečala skupaj s karabinerji in v svojem obupu streljala nanje.

POBIJANJE IN DECIMIRANJE

Po bližnjih njivah so delali kmetje iz Smasti. Ko so začuli puškine strele v neposredni svoji bližini so pričeli bežati proti svojim hišam, da se skrijejo pred žvižgajočimi kroglami. Pobrali so s seboj svoje orodje, lopate in pikone. Karabinerji, ki so imeli ravnokar opravka z upornimi dezerterji, so se preplašili, ko so videli kmete bežati proti vasi ter so začeli kratkomalo streljati nanje. Ubili so pri tem

Matijo Fona iz Lader, št. 19,
in pa
Ivana Fona iz Smasti, št. 10.

Karabinerski kapitan, ki je imel v Libušnjem poveljstvo nad vsemi temi karabinerji izza krnske fronte je dal kratkomalo aretirati vse možke po vseh podkrnskih vaseh občine Libušnje in sicer v vaseh: največ iz Smasti, dalje iz Krna, Libušnjega, Kamnega, Vrsnega. Ustrašil se je splošnega razsula na fronti ter je mislil, da so slovenski kmetje že potegnili z italijanskimi dezerterji ter pričeli streljati nanje. Preplašeni karabinerji, ki so imeli prvi večji spopad z italijanskimi dezerterji pri Smasteh, so ga v tem mišljenju še bolj podprli, ko so mu sporočili o begu kmetov proti vasi Smasti ter o tem da so dva izmed njih ubili.

Aretirali so približno kakih šestdeset možkih, kolikor so jih pač našli doma po hišah ter so jih kar brž s suvanjem kopit spravili v brzem koraku na desni breg reke Soče. V bližnji vasi Idersko so se ustavili pri malem mostičku na državni cesti, ki pelje iz Tolmina proti Kobaridu. Mostiček pelje preko malega potoka Drgajnščck. Postaviti jih je dal tukaj pri mostičku v vrsto ter brez vsake procedure ustreliti vsakega desetega. Ustreljeni so bili:

Ivan Fratnik iz Smasti št. 4,
Matija Smrekar iz Smasti št. 12,
Matija Sokol iz Smasti št. 27,
Alojzij Faletič iz Smasti št. 34,
Ivan Maligoj iz Kamnega št. 42,
Anton Korinčič iz Kamnega št. 6.

Streljanje vsakega desetega je bilo jako grozovito, ker so bili karabinerji še dosti novinci v pobijanju razoroženih ljudi, tako da so morali na tleh ležeče žrtve še posebej s streli in kopiti do konca pobiti. Pokopali so jih kar v bližnjem grmovju, v kraju zvanem »Pod ujačkom«. Decimiranje se je izvršilo že dobri dve uri po aretaciji ob štirih popoldne dne 4. junija 1915, brez vsakega zasliševanja. V vseh vaseh ni bilo niti enega človeka, da bi znal vsj par besedic italijanskega. Sicer pa ne bi nič pomagalo, ker je hotel karabinerski kapitan na svojo roko ostrašiti ne samo celotnega civilnega prebivalstva, ampak tudi dezertirajoče italijansko vojaštvo.

Še isti dan dne 4. junija sta bila nekoliko kasneje aretirana v Kamnem brata

Andrej Smrekar iz Kamnega št. 51,
Anton Smrekar iz Kamnega št. 51,

ter takoj na licu mesta ubita s streli.

Med potom ko so glavno skupino nedolžnih in preplašenih slovenskih kmetov vodili iz njihovih vasi proti dolini ter preko Soče, so karabinerji ubili

Jožefa Gregoriča iz Krna št. 9,

ker ves pretolčen od puškinih udarcev ni mogel dohajati svojih sotrpinov.

Tako je na dan 4. junija 1915. končalo svoje življenje pod karabinerskimi kopiti in streli enajst slovenskih kmetov, enajst prvih žrtev italijanske civilizacije.

Res lepo se je predstavila slovenskemu kmečkemu prebivalstvu v kobariškem okraju.

UMIRANJE KONFINIRANCEV

Karabinerji so naslednje dni natančno preiskali vse vasi, zlasti Kamno in Smast, pa niso nikjer našli strelnega orožja, niti ne lovskih pušk, katere so že poprej pobrale avstrijske oblasti. Kar je ostalo še živih aretirancev, so jih gnali z neprestanim pretepavanjem in kričanjem v Čedad, kjer so jih postavili pred vojno sodišče. Vojno sodišče, ki je sicer sodilo samo po izpovedbah karabinerjev, in po pričevanju drugih oseb, na kratko in brzo, kot imajo pač navado postopati vojaška sodišča, jih je moralo oprostiti kot popolnoma nedolžne. Pa vseeno so jih vse konfinirali po italijanskih otokih, največ v Sardiniji in na Liparih. Pretepani in mučeni so bili še v konfinaciji, tako da so skoraj vsi pomrli v konfinaciji in je le redko kdo zopet zagledal po svetovni vojni Krn in domače vasi pod njim. Njihove družine so bile tudi posebej od svojih moža in bratov konfinirane, niso videle, kje jim počivajo njihovi ustreljeni svojci, kje umirajo preostali v konfinaciji. Tudi ženam in dekletom se ni dosti bolje godilo. Šibkejše konstitucije, so umrle tudi one radi pomanjkanja, radi malarije, radi nezdravih stanovanja in težkih razmer v precejšnjem številu. Najbolj tragičen slučaj je bil slučaj kmeta

Ivana Rutarja iz Krna št. 23,

kateri je sicer ubežal decimiranju pri Iderskem, je pa umrl radi pomanjkanja v Sardiniji ter je zapustil šestero malih otrok. Tudi ti so eden za drugim pomirali.

Maloletni sin ustreljenega Ivana Fratnika iz Smasti, katerega oče je bil ustreljen in katerega mati je umrla radi pomanjkanja v Italiji je zaprosil vojaško podporo in pokojnino, pa so mu jo oblasti gladko odbile.

Ko so v prvih povojnih letih prišli na krmilo ljudje, ki so bili proti sodelovanju Italije v svetovni vojni in ko se je na predlog poldruge stotine italijanskih socialističnih poslancev pričelo voditi preiskave proti goljufivim vojnim liferantom, proti raznim zverskim streljanjem v svetovni vojni, je bil izgreben na svetlo tudi slučaj pol stotine slovenskih kmetov iz podkrnskih vasi, ki so bili ali ustreljeni na licu mesta ali v Iderskem na mostičku Drgajnščck ali pa so obenem s svojimi ženami in otroci umrli v konfinaciji v Italiji. Iztaknili so tudi onega karabinerskega kapitana, ki je dal ustreliti nedolžne naše kmete ter so ga postavili pred vojno sodišče. Izgovarjal se je na svojo dobro vero, češ da je bil obveščen, da se je iz vasi Smasti res strelialo na karabinerje ter da so kmetje oboroženi z lopatami in cepini drveli proti vasi. Ker je hotel dati strašilen vzgled, ni sklical vojnega poljskega sodišča, marveč je kar sam ukazal ustreliti aretirane kmete. Vojaško sodišče, sestavljeno iz Italijanov italijanskih časnikov ni hotelo obsoditi svojega tovariša, obdolženega v njihovih očeh samo zato, da je streljal slovenske kmete po nedolžnem. Zato mu je njegovo dobro vero priznalo ter ga oprostilo.

Proces je trajal nad dve leti. Preostale vdove in sirote so se borile da bi jim priznali vojaško pokojnino. Italijanski socialistični poslanci zlasti pa poslanec Alessandrini so se z vso silo zavzemali za rodbine ustreljenih in umrlih v konfinaciji. Še v teku procesa je prišla znova kot vihar kazenska ekspedicija furlanskih fašistov na Krn, vrhu katerega je strela poškodovala spomenik padlim v boju. Zopet je moralo prebivalstvo Krna, Smasti, Kamnega, Vrsna in Libušnja bežati in se skrivati po gozdovih, ker so divjali po vseh vaseh tisoči pijanih fašistov razbijajoč in preteč vsakemu živemu slovenskemu bitju. Zopet je končno izsledna oblast priznala popolno nedolžnost našega prebivalstva, toda za fašistično povodnijo so le ostala pogorišča in nesnaga njihovih napisov in pretenj.

KAMENITI SPOMENIKI ALI NEZNANI GROBOVI?

Kdo bo zmagal?

Ustreljeni na mostičku pri Iderskem, so bili od njihovih rodbin izkopani iz grmovja »Pod Ujačkom« ter pokopani na Vrsnem, na pokopališču v bližini groba Simona Gregorčiča. Priprosti njihovi leseni križi so že napol strohneli. Le na dveh, treh, njihovih železnih križih se še bere njihovo ime brez navedbe, da so padli pod udarcem tujega nasilstva.

Te dni je cela italijanska oficijelna javnost z italijanskim kraljem na čelu v Kopru slavila spomin Nazarija Saura, katerega so Avstrijci ujeli in usmrtili. Pred dvajsetimi leti, ko se je pobegli italijanski iredentist Nazario Sauro še sprehajal z ostalimi tržaškimi begunci po Benetkah in koval načrte proti Avstriji, so italijanske vojne oblasti streljale nedolžne kmete po kobariških vaseh, konfinirale v tisočih celokupno slovensko prebivalstvo slovenskih Brd, dela Kanalskega, Kobariškega in Bovškega, da so umirali radi malarije in pomanjkanja na stotine. Po vojni se je proces divjanja okupatorskih oblasti še potenciral. Nad stotisoč se je moralo izseliti, ostalo pol miljona je ostrašeno doma, visi med emigracijo, dražbo, lakoto in ječo. Kaj je šlo osvajat ono malo italijanske gospode iz italijanskih pomorskih mest Trsta, Kopra, Pule, koga osvobodit, koga reševat?!

Vsi naši mučeniki, stotine jih je bilo, vsi so bili priprosti ljudje: kmetje, delavci, mladi fantje, dijaki, so umirali ne ker so sledili nekim pesniškim stihom kakega našega slovenskega d'Annunzija, ampak iz krvave potrebe trpinčenega naroda, — v skrajnem obupu. Padali so ali čisto nedolžno, klani kot ovce po nekem surovem modernem vojaškem in karabinerskem barbarstvu, ali pa takrat v uporu ko so ugasnile vse svetlobe na poteh k osvoboditvi.

Naši spomeniki so skupen grob brez marmorja v Gor. Radgoni, naši spomeniki so leseni trhleni križi na vaškem pokopališču na Vrsnem, naši spomeniki so neznane trde grude Gortanovega groba, bazoviških žrtev in vseh neštetih ostalih. Naše so jetniške celice, nezabeleženi grobovi po vseh italijanskih otokih.

Pravda med nami in njimi še teče. Nikdar niso zmagali kamniti spomeniki, vedno neznani grobovi, vedno tihe žrtve ječ in pregnanstva.

Samo v nas, po dvajsetih letih ne sme biti ničesar pozabljeno, niti oni prvi padli pred dvajsetimi leti, niti oni iz Bazovice, katerih petletnice se bomo v kratkem spominjali.

Pred dvajsetimi leti smo padali pokošeni brez odpora kot junijska trava pod kosci, pred petimi leti v nemem odporu.

Vemo, da bo teh neznanih spomenikov še strahotno mnogo, predno bo padla osvobodilna razsodba v naši pravdi.

Nai gorijo neugasnjeni v nas psomeniki spominjanja, posnemanja in akcije! Neznani grobovi, žrtve celoga ljudstva so vedno zmagale nad akcijo posameznikov, nad kamenitimi spomeniki.

*

Pripomba uredništva: Podatki o streljanju podkrnskih kmetov in o povojnem preiskovalnem procesu so vzeti točno po poročilu italijanskega državnega tožilstva v Trstu te: na podlagi izpovedi prič iz Smasti, katere je zaslišal pokojni dr. Henrik Tuma, ki se je zavzemal zato, da bi vdove in sirote ustreljenih in konfinaranih dobile vojaško pokojnino.

—:—

Traže se radnici

Za brodogradilište traže se profesionalni radnici naše narodnosti medju istarskim izbjeglicama, a i onih koji se eventualno nalaze još neuposleni u Italiji i to:

1 brodograditelji u željezu (carpentieri in ferro) za nove konstrukcije;

2 brodograditelji u željezu za radnje oko peći za krivljenje rebara (carpentieri oko fornaže za motanje corba);

3 tracciatori u sali za nove brodove u željezu;

4 brodski tubisti;

5 brodski mehaničari koji su radili oko montaže novih strojeva na brodovima.

Svi ovi radnici moraju poznavati nacrte i biti samostalni te voditi i stanovitu grupu radnika i preuzeti punu odgovornost za svoj rad, a trajanje uposlenja ovisilo bi o njihovoj sposobnosti.

Prijave slati na društvo »Istra« u Zagrebu, Trg Kralja Aleksandra I, br. 4.

NAŠA KULTURNA KRONIKA

»L'ADRIATICO JUGOSLAVO«

PRILOG HISTORIJI NAŠIH POSLIJERATNIH BORBA

U uskrsnom broju »Istre« iznio je bio Viktor Car Emin povijest lista »L' Echo de l' Adriatique«, koji je bio pokrenut 1918 — odmah poslije rata — na Rijeci, u svrhu da informira inostranstvo o našim pravima na Jadranu i na zemlje koje su kasnije pripale Italiji. Car Emin iznaša tu uspomene na svoje direktorstvo u tom listu. Ta stranica naše povijesti, i to n a š e u užem smislu, po direktoru i po mjestu gdje je list izlazio, nije sigurno bila poznata široj publici, pa je zaslugom Cara Emina ta epizoda iz onih mutnih poslijeratnih dana trgnuta iz zaboravi.

U zanimivoj formi, i samo Caru Eminu svojstvenim stilom i jasnoćom, dobili smo jedan isječak iz onih događaja kada se rješavala sudbina naše uže domovine. Iako je taj list izlazio samo par tjedana, on nam iznaša i potvrdjuje jedno shvatanje koje je i danas vrlo aktuelno, a to je:

naše pitanje je općeevropsko pitanje, i jedino tada kada ga Evropa prihvati kao svoje, ono će moći da se rješava.

Jer zašto bi inače bio potreban list na francuskom i engleskom jeziku?

Možda se jedino po tom pokušaju na Rijeci ne bi mogla izreći tvrdnja da su naši prvi ljudi tada shvaćali na ovaj način naš problem, jer je list bio zabranjen, pa se nije mogao razviti onako kao što je to bilo u projektu. Radi toga ćemo iznijeti još jedan sličan rad, pri kojemu je vrlo aktivno suradjivao i Viktor Car Emin, kako bi i tu drugu važnu epizodu naših borba trgli iz zaborava, i kako bi, donekle, ilustrirali ideologiju i taktiku naših prominentnih ljudi tog doba. Možda će nas rad i ideje prethodne generacije potaknuti na razmišljanje, i, eventualno, na akciju.

*

1. marta 1919. god. izašao je u Zagrebu prvi broj lista »L' Adriatico Jugoslavo« — Podnaslov je glasio »Giornale politico settimanale per l' informazione dell' estero«. — List je potpisivao kao »redattore in capo e responsabile« dr. Hugo Werk, Zadranin, poznati zagrebački advokat. List je bio pisan talijanski, ali je donašao članke na francuskom i engleskom jeziku. U redakciji je stalno radio Rikard Katalinić-Jeretov, koji je pisao talijanski i francuski, a saradjivali su osim već spomenutih, redovito i mnogi javni radnici, kao: Vjekoslav Spinčić, dr. Mate Tentor (danas direktor sveučilišne knjižnice u Zagrebu), Vladimir Nazor, Lupis-Vukić, Duje Gjirometa, prof. Filip Lukas, Gjurgjević, Stjepko Ilić, Ladislav Polić i još nekoji, a medju njima i jedna gospodja Riječanka. Svi su oni pisali svoje članke talijanski, a neki još i francuski, a i engleski (Lupis-Vukić). List je izlazio svake sedmice od 1. marta 1919. do 15. aprila 1920. godine, pa je prema tome prošlo nešto preko 15 godina od njegova prestanka.

Ideju da se list pokrene dao je dr. Hugo Werk, a materijalno je list potpomagao, a ponekad i uzdržavao, trgovac Petrić iz Solina.

Iz programatskog članka u prvom broju, pod naslovom »Due parole di presentazione«, vidi se namjera pokretača lista, i njihov program. Taj program se može svesti na slijedeće tačke:

1. Informirati talijansku javnost, koja je zavadjana od talijanske nacionalističke štampe, o pravom stanju spora izmedju Italije i Jugoslavije, kako se ne bi stvorile neprebrodive zapreke izmedju ta dva naroda.

2. Prije ili kasnije, kakovo god bude rješenje toga spora, morat će da dodje do sporazuma izmedju Jugoslavije i Italije. Pri tome će trebati imati u vidu dva principa i to prvi princip će biti da se urede prava talijanske manjine u Dalmaciji, a u drugom redu trebat će tražiti načina kako da se dovedu u harmoniju trgovački interesi obe države.

3. Pripremajući duhove za šire horizonte medjunarodne pravde i za uzajamno poštovanje, izbjeći će se stvaranje tih prepreka izmedju oba naroda. To će nastojati postignuti objavljujući aktuelna jugoslovenska pitanja, kritikujući uzbudljive glasove prekomorske štampe, iznašajući dokumente nove jugoslovenske povijesti, prateći članke u stranoj štampi i objavljujući događaje koji se zbivaju u nacionalno-političkom životu Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca.

4. Pažljivo će pratiti događaje u jugoslovenskim zemljama okupiranim od Italije, podvrgavajući ih ispitivanju sa stanovišta onih kriterija koji su rukovodili Antantu da povjeri Italiji okupaciju tih krajeva.

5. Kao branič jugoslovenskih prava, ne gubeći nikada iz vida puteve koji vode već pomenutom sporazumu, štitit će neokrnjeno pravo Jugoslavije na istočnu obalu Jadrana.

Da li su pokretači i saradnici tog lista izvršili taj postavljeni zadatak, i u kojoj mjeri su ga izvršili, i sa kakovim uspjehom, o tome je još preuranjeno govoriti. Ali po kasnijim brojevima tog lista, kao i po raznim informacijama koje smo uspjeli da prikupimo, naročito od barba Rike i dr. Werka, možemo da o radu na tom programu rečemo par riječi. Razmotrit ćemo tačku po tačku tog programa.

1. List je zaista odlazio u Italiju, i ako ne medju širu publiku, premda se i s te strane radilo (slalo se list u pismima, ostavljalo u vlakovima, javnim sastajalištima itd.). Talijanska štampa se češće osvrtala na pisanje tog lista, a naročito je list bio napadan u okupiranoj Dalmaciji. Na taj indirektan način bila je i talijanska šira publika informirana donekle o pravim uzrocima spora. Da nije listu uspjelo zapriječiti »neprebrodive zapreke« izmedju dva naroda, to nije bilo u moći ni jačih faktora, jer su se prilike razvijale baš suprotno nego što su svi dobromisleći ljudi željeli, ali se sigurno i zasluga tog lista da su se u Italiji par puta u to doba čule riječi o potrebi sporazuma i prijateljstva s mladim jugoslovenskim narodom (Bisolati, Sforza i drugi).

2. Ta druga tačka nam svjedoči o idealizmu (ili političkoj mudrosti) pokretača lista, jer nigdje ne govore o našim manjinama u Italiji, već pokreću pitanje osiguranja prava talijanskoj manjini u Dalmaciji. Oni nisu pretpostavljali (ili nisu htjeli o tome pisati) da bi i u Italiji ostalo našeg naroda. — Nadali su se nekoj povoljnijoj granici od Rapalske. Govoreći o »harmonisanju trgovačkih interesa«, imali su na umu isto ono što je s druge strane propovjedao grof Sforza, s razlikom što je Sforza to izjavljivao sa — zakašnjenjem od 10 godina.

3. Da je »L' Adriatico Jugoslavo« zaista nastojao da »pripremi duhove za uzajamno poštovanje« svjedoče nam bezbrojni članci u tom listu, a najbolje ilustruje tu težnju članak u broju od 6. septembra, posvećen uspomeni Cesara Battistia, talijanskog nacionalnog mučenika. Članak je bio napisao D. Gjurgjević, koji je kao austrijski oficir prisustvovao justifikaciji Cesara Battistia, a moto članka glasi: »Noi onoriamo i Martiri e gli Eroi d' ogni nazione siccome i nostri«. Članak je napisan vrlo toplo i dubokim pijetetom, a lik Cesara Battistia iskače svojom veličinom i jasnoćom. Taj članak je odmah bio prenio »Giornale d' Italia«, ali sada dolazi karakterističan detalj za upoznavanje mentaliteta onih s kojima je »L' Adriatico Jugoslavo« — htio pripremati duhove za uzajamno poštovanje — naime: «Giornale d' Italia« je prenio članak, ali je ispustio moto i nije naznačio ni pisca ni list odakle je članak uzet.

I druge dijelove ove tačke je list ozbiljno nastojao da ispuni. Pratio je talijansku štampu i sve važnije registrirao i na to, prema potrebi, odgovarao; u rubrici »Atti e documenti« iznašao je događaje novijeg datuma koji su svjedočili o slavenstvu krajeva okupiranih po Italiji; registrirao je glasove strane štampe o našem pitanju, naročito je više puta bio prisiljen da napada francusku štampu (»Temps« osobito), koja je stala u tom sporu na strani Italije.

4. Četvrtu tačku programa je list opširno vršio, t. j. pratio je i iznašao događaje o stanju našeg naroda pod Italijom. U mnogim člancima je o tome pisao, a specijalna rubrika (»Cronaca del terrore«) donašala je svaki pojedini slučaj terora u okupiranim krajevima, tako da je ta kronika i danas vrlo važan, i najpotpuniji izvor za proučavanje tadanjeg stanja u okupiranim krajevima.

5. Razumljivo je da peta tačka programa — t. j. širenje neokrnjenog prava Jugoslavije na istočnu obalu Jadrana — dolazi zapravo na prvo mjesto i da ona rezultira iz svega ostaloga, ali su sasvim tim i specijalni članci vrlo vješto branili to pravo. Ujedno treba napomenuti da je »Adriatico jugoslavo« pod »istočnom obalom« smatrao obalu od ušća Soče pa do Bojane.

Ne zaustavljamo se na pojedinim saradnicima i pojedinim prilozima, jer bi to odnijelo previše prostora, premda bi bilo vrijedno istaknuti pojedine članke. Jedna stvar medjutim, upada u oči čim se prelista nekoliko brojeva tog lista: svi ljudi koji su na njemu saradjivali znadu da se uzdignu na više stajalište — svi su oni intelektualno i politički na visini, i svi oni poznaju talijanski jezik i talijansku kulturu odlično, a da se ne napominje njihovo poznavanje krajeva o kojima pišu. Sve to se ne bi moglo reći za njihove tadanje protivnike s onu stranu Jadrana.

*

Još jedna stvar upada u oči, a ta je, da su saradnici toga lista iz Dalmacije, iz Istre i otoka, i da oni ne dijele takozvani Jadranski problem na pitanje Dalmacije i na pitanje Istre, odnosno današnje Julijske krajine. Za njih u to pitanje ulazi zemlja od Soče do Bojane — i to pitanje je prvenstveno pitanje izmedju jugoslavenskog i talijanskog naroda a Primorci (Dalmatinci, Istrani, Otočani) rade na tome zato što oni taj kraj poznaju i što je to njihova uža domovina, pa ih pokreću jača čuvstva na rad nego li ostale.

Najbolje karakteriše to jedinstveno gledanje na stvar apel štampan 3 maja 1919 godine. Taj apel je upravljen na svjetsku javnost i iznaša nepravdu nanešenu talijanskom okupacijom. Štampan je na prvoj strani francuski i talijanski (Appel a la conscience universelle — A tutti gli onesti del mondo civile! Appello!) — Na tom apelu ima preko 300 potpisa, a potpisali su ga kao prvi dr. Anton Antončić iz Velog Lošinja, a kao zadnji dr. Filip Marušić iz Drniša. Skoro sva veća mjesta tadanjih okupiranih krajeva su zastupana, i to zajedno, bez djeljenja. Tako je na pr. potpisan Aničić Ivo iz Gračišća iznad Banićevića dr. Nike iz Korčule, a Škalko Klonimir iz Benkovca uz Škoko Vitomira iz Premanture.

Kada promotrimo sve ono što smo rekli na početku i što smo u daljnjem izlaganju iznijeli mogli bi postaviti tri principa, kojih su se držali, možda i ne uvijek svijesno, naši ljudi koji su se iza rata borili za naša prava, a ta tri principa bi mogli ukratko označiti ovako:

1. Pitanje naših zemalja pod Italijom je evropsko pitanje, pa treba zainteresirati Evropu za nj, jer od Evrope zavisi kako će se ono riješiti.

2. Pitanje Istre, Julijske Krajine, Dalmacije, to su samo komponente jednog problema: jadranskog. Zato se to mora rješavati zajedno, jer tek onda će se to pitanje riješiti. To je spor izmedju Jugoslavije i Italije, pa ga kao takovog treba i tretirati, a ne kao čisto lokalno istarsko, dalmatinsko,, slovenačko i sl.

3. Ne treba zanemarivati u tom sporu ni talijansku javnost već treba svim silama nastojati da se dobromisleće Talijane uputi u pravo stanje stvari, kako bi barem jedan dio od nacionalističke štampe zavedenih Talijana uvidio krivi put kojim ide Italija grabeći ono što joj ne pripada.

Tim principima su se vodili ljudi oko »L' Adriatico jugoslavo«, pa ne bi bilo na odmet da i mi, sjećajući se petnaestgodišnjice prestanka tog lista, malo prodiskutiramo o tim principima, koji su i te kako aktuelni još i danas.

(t. p.)

NASTOP PEVSKEGA ZBORA „TABOR" V RADIU

»Od Krna do Učke gore«.

Pevski zbor društva »Tabor« v Ljubljani je v nedeljo dne t. m. ob pol 9 uri zvečer pel v studiju ljubljanske radiofonske postaje. Nastop je bil pod devizo »Od Krna do Učke gore«. Prav prijetna ura naše primorske glasbe je bil ta nastop.

Pod spretnim vodstvom dirigenta g. Venturinija je zbor dovršeno zapel skoro vseh deset pesmi.

V celoto pa je povezal ta koncert s prijetno tekočo besedo g. Vladimir Regally. Iz besed, ki jih je med posameznimi pesmimi spregovoril, je vrela ljubezen do naše zasužnjene zemlje in sočustvovanje do trpečih bratov.

Ko sem sedel ob prejemalnem aparatu, se mi je za hip zazdelo, da z zborom potujem — kot je govoril g. Regally — preko naše lepe Vipavske, tja v našo solučno Gorico in mimo Sredipolja, kjer snivajo večni sen žrtve svetovne vojne, k morju v naš Trst.

Istrske otožne in tudi rasposajene popevke, ki jih je zbor zapel, so me nato postavile vsaj v duhu med ožgane vinograde naše tužne a junaške Istre.

Ko je zadnja pesem odzvenela iz zvočnika, je bilo moje srce tako polno utisov, da sem aparat takoj isklopil in vse misli posvetil zemlji, ki krvavi o sužnosti in ljudem, ki tako hrepene po svobodi in odrešitvi.

Pevskemu zboru društva »Tabor« gre vse priznanje za tako kulturno in propagandno udejstvovanje. (g)

—:-:—

PIRNAT JE ILUSTRIRAO DON KIHOTA

U Ljubljani je Slovenska Matica izdala prvu knjigu klasičnog španjolskog djela »Don Kihot«. Naročito su u tom izdanju interesantne ilustracije našega Nikolaja Pirnata. Njegovi su originalni crteži reproducirani na posebnim prilozima te prestavljaju rijeko umjetničko djelo. Kritika se izražava o tom radu Pirnata najpohvalnije.

—:-:—

JEDAN OSVRT NA ČAKAVSKU ANTOLOGIJU

U šibenskom tjedniku »Tribuna« od 8. juna napisao je dr. Mirko Perković kratak prikaz »Antologije čakavske lirike«, pa u svom prikazu kaže i ovo:

»Mislim, da su urednici te Antologije bili veoma savjesni i književno strogi u izboru umjetne čakavske lirike, a dobro su učinili, što su u nju unijeli i narodne čakavske pjesme. Izmedju mladih tih lilričara najviše se ističu svojom melodioznošću Gervaisove, a sadržajno one Balote.«

ODLIČNA KNJIGA O ITALIJANSKOM FAŠIZMU NA NAŠEM JEZIKU

Ignazio Silone: »Fašizam«.

Što je fašizam? Kako fašizam nastaje? Kako se razvija? Koji su mu ciljevi, sredstva borbe i kakva mu je ideologija? Na sva ta pitanja potanko odgovara Ignazio Silone u svojoj knjizi »Fašizam« koja je ovih dana izašla u prevodu i na našem jeziku. To nije agitaciona brošura, nego ozbiljno naučno i dokumentirano djelo čovjeka, koji je sam imao prilike da iskusi »blagodati« talijanskog fašizma.

Silone je prvi dao jedno sintetično i temeljito obradjeno djelo o fašizmu, napose talijanskom. Djelo je radjeno na osnovu bogatog činjeničnog i historijskog materijala, a usput je obradjena čitava novija politička historija Italije. U njem je prikazano stvaranje talijanske države, njezina poslijeratna kriza, pohod fašista na Rim i konačno fašistička reorganizacija Italije u privrednom, političkom i kulturnom pogledu. Prikzan je fašistički sindikalni sistem i korporativno uredjenje države, kako je zamišljeno, ali još uvijek ne provedeno.

Osim toga teoretski izvodi i zaključci autora općeg su karaktera, da se odnose na fašizam kao internacionalnu pojavu najnovijeg vremena. U tom pogledu on nastoji da osvijetli suštinu fašizmu, praveći razliku izmedju fašizma i srodnih pokreta u historiji i sadašnjosti. Tko hoće da shvati bit fašizma i perspektive njegovog razvitka, morat će bezuvietno da pročita ovo interesantno djelo.

Cijena knjizi uvezanoj u fino platno Din 100 Dobiva se kod uprave časopisa »Književnik«, Zagreb, Šenoina ul. 26. Broj čekračuna 36.419.

—:-:—

JEDNA TALIJANSKA KNJIGA O JUGOSLOVENIMA

»Chi sono questi Jugoslavi?«

Prošlih dana u izdanju rimske revije »Nuova Europa«, izišla je knjiga pod naslovom »Chi sono questi Jugoslavi«?, koju je napisao talijanski publicista Nicola Pascazio, autor knjiga »Irska revolucija«, »Putovanje jednog svjetskog lutalice« i »Španjolska revolucija«. Pascazio je bio u Jugoslaviji i navodno na licu mjesta studirao predmet. Opisuje razvoj Jugoslavije od prvih početaka u historiji do danas. Knjiga ima 500 stranica, a stoji 20 lira. I ako jetobože objektivno pisao svoje djelo, ono je pod jakim uplivom poznatog talijanskog gledanja na Jugoslaviju. Trebalo bi se osvrnuti temeljitije na tu knjigu.

—:-:—

PREDAVANJE DRA. LAVA ČERMELJA O NAŠI KULTURI.

Dne 7. t. m. je imel naš znani kulturni delavec prof. dr. Lavo Čermelj v kinematografu Sokol v Šiški obširno in lepo predavanje o naši kulturi v Julijski Krajini, v katerem je pokazal njen visok razvoj in stopnio na katero je prišlo naše ljudstvo pred vojno in tudi zadnja leta hitro po vojni. Brutalni fašistični imperializem je v nekaj letih popolnoma uničil bujno cvetoče življenje slovenskega in hrvatskega ljudstva na gospodarskem, šolskem, društvenem in kulturnom polju. Gospod predavateli je bil za svoje predavanje deležen velikega priznanja od strani udeležencev, katerih je bilo okrog 500. Zelo razveseljivo dejstvo pa je, da je temu predavanju prisostvovalo tudi mnogo domačinov. (Agis.)

»NADA ISTRE« NA ZABAVI »JADRANSKE STRAŽE« U NEW YORKU

Pohvalan rad gdjice Mary Vidošić.

Došao nam je, slučajno, do ruku program, koji je izvadjan na petoj godišnjoj zabavi Jadranske straže u New-Yorku 5 maja o. g. Iz tog opširnog i bogatog programa vidimo, da se na toj zabavi davao i pozorišni komad »Nada Istre« od Klonimira Škalka, kao i živa slika »Istra«. Tu živu sliku prikazivala je naša vrijedna saradnica Istranka Mary Vidošić, uz pratnju gospodjica Margarete Antičić i Marije Andrić. U komadu »Nada Istre« igrala je također gdjica Mary Vidošić, koja je imala ulogu Istranke, a druge uloge igrali su: Nikola Vidur, Milan Vasić, Evica Plavšić, Mirko Sarapa, Danijel Pekić i Josip Markov.

U živoj slici »Jugoslavija« prikazivana je također Istra, uz Jugoslaviju, sokola, jadranskog stražara i t. d., a i tu sliku je izvela gdjica Vidošić.

Iza još nekih tačaka (šaljiva igra »Ribari«, pjevanje, sviranje itd.) razvio se ples, na kojemu je svirao tamburaški zbor Ilije Miškovića.

Zahvalni smo braći od Jadranske Straže u New-Yorku, a naročito gdici Mary Vidošić, koja u svakoj prilici nastoji, da popularizira Istru i da širi ljubav za naš narod pod Italijom.

—:-:—

RECITACIJA NA ZAGREBAČKOM RADIJU

U nedjelju 2 juna na zagrebačkoj radiostanici recitirao je pjesnik Jeronim Korner pet pjesama (starijeg datuma) Ive Mihovilovića.

—:-:—

DIPLOMA

Ljubljana, 8 junija 1935. — (Agis). Ta teden sta bila diplomirana na pravni fakulteti ljubljanske univerze rojaka Tone Laharnar, doma iz Šentviške gore in Marijan Medveščck, doma iz Gorice. Iskrene čestitke!

USPJEH PJEVAČKE SEKCIJE DRUŠTVA „ISTRE"

NA PRIREDBI KOLA SRPSKIH SESTARA U NOVOM SADU

Novi Sad, juna 1935.

U nedjelju, dne 2 juna o. g. priredilo je ovdašnje Kolo Srpskih Sestara svoju prvu ovogodišnju priredbu, na koju je pozvalo i društvo »Istra« iz Novog Sada, da u izvođenju programa uzme učešća sa svojom pjevačkom sekcijom. Društvo »Istra«, obzirom na naitijesnije veze i saradnju sa Kolom Srpskih Sestara, prihvatilo je ovaj zaista ljubazan poziv i ukazanu pažnju, te je, i ako je pjevačka sekcija može se reći u povoju, odlučilo da na toj priredbi nastupi.

Kolo Srpskih Sestara, koje inače vodi brigu o Jugoslavenima izvan granica Jugoslavije, želeći to i ovom prilikom istaknuti, dalo je »Istri« tu prednost, da na njenoj priredbi nastupi u prvoj tački programa.

I zaista, velika pozorišna dvorana »Habag«-a bila je na večer oko 8 i po sati prepuna najodabranije novosadske publike. Bile su tu najuglednije ličnosti.

Kad se podigao zastor, pali su oduševljeni poklici i pozdravi našoj Istri. Čim je nastala tišina, muški pjevački zbor društva »Istra« počeo je da izvodi Brajšinu istarsku himnu »Predobri Bože«. Kraj pjesme dočekan je sa još većim pljeskom, a poklicima Istri nije bilo kraja.

Drugu i treću tačku programa daje također društvo »Istra«, a koje izvodi članica gdjica Nevenka Mikovilović. Ona vrlo lijepo i precizno, sa mnogo umjetničkog dara i sa velikim razumijevanjem recituje »Poruku Vladimira Gortana« od Stjepana Roce, a zatim »Mažurano moja« od R. K. Jeretova. Svi su bili uzbudjeni, slušajući bolne riječi recitatorke, a kad je završila dvorana se prolamala od oduševljenog pljeska. Prije nego što će zastor pasti, gdjici Nevenki Mikovilović uručen je veliki buket svježih ruža. Gdjica Mikovilović morala je nekoliko puta da se pojavi na bini.

Istarski pjevači nastupaju i u zadnjoj tački programa. Vrlo lijepo i složno pjevaju poznatu pjesmu »U boj!« od Zajca, što se je publici veoma svidjelo, jer je naše pjevače ponovo nagradila burnim pljeskom i poklicima.

Poslije programa bila je igranka, koja je trajala do svanuća. Ovu priredbu Kola Srpskih Sestara posjetili su mnogobrojni članovi »Istre« sa svojim familijama. Naši Istrani došli su, da vide, kako će se ponijeti pjevačka sekcija na svom prvom nastupu pred novosadskom javnošću.

Što da se kaže o našim pjevačima? Istina, ispočetka bilo je malo treme, jer nije šala, nastupati na takvoj jednoj priredbi i imati pred sobom najodabranijiu publiku. Drugo je, nastupati na domaćoj kojoj priredbi, a drugo pak kao gost na ovakvoj priredbi. Ipak, čim je prošao prvi »strah«, i čim su dvoranom odjeknuli prvi zvuci divne Brajšine himne, pjevači su se snašli i svoju dužnost izveli do kraja. Da su uspjeli, zna se i po tome, što se je među publikom, za vrijeme priredbe, a i poslije, moglo čuti, kako se simpatično i povoljno izražavaju o nastupu i pjevanju istarskih pjevača. Mnogi su bili ugodno iznenađeni, a pretsjednica Kola Srpskih Sestara gdja Emilija Sofić, čestitala je pjevačima na uspjehu.

Zaista, društvo »Istra« može se ponositi ovim svojim nastupom, a i pažnjom kao i počašću, koja mu je ukazana od Kola Srpskih Sestara, jer mu se je dala prilika, da se opet prikaže pred javnošću i pokaže svoj rad na svima poljima.

Poslije ovog nastupa valja računati i s time, da će društvo »Istra« i u buduće nastupati, pa bi već sada bilo potrebno, da se o tome vodi više računa, a naročito o pjevačkoj sekciji, kako od strane Uprave društva, tako i od cjelokupnog članstva. —

Barba Lujo.

Talijansko-jugoslovensko nogometno zbližavanje

»CONCORDIA« IZ ZAGREBA IGRA U GORICI I NA RIJECI, A REPREZENTACIJA TRSTA DOLAZI U ZAGREB

Prošlih Duhova dogodilo se nešto, što se do sada nije dogadjalo. Jedan zagrebački nogometni klub otišao je na gostovanje na Rijeku i u Goricu. Poznati klub »Concordia« igrala je jedan dan na Rijeci s »Fiumanom«, a drugi dan u Gorici s klubom »Pro Gorizia«.

Te dvije utakmice su bile tako posjećene kao još nijedna utakmica ni na Rijeci ni u Gorici otkako se nogomet igra. Došli su na utakmicu i oni, koji se inače za šport ne interesiraju, a to su bili riječki i gorički Jugosloveni. Igralište, naročito u Gorici, bilo je krcato publike, koja po ničemu nije pokazivala, da je Gorica u Italiji...

Zagrebačke »Novosti« pišu u sportskoj rubrici povodom ovog gostovanja:

»Treba da istaknemo, da je to prva reprezentativna utakmica s talijanskim momčadima kod nas. Talijanski savez naime vrlo rijetko dozvoljava ovakove nastupe. Ovaj put je dozvolio, što više i preporučao susrete naših i talijanskih klubova«.

Kako bečki »Sporttagblatt« javlja, a »Novosti« prenose, u Vidmu će se 1 septembra održati lakoatletske utakmice izmedju Italije i Austrije. Italija je sada sa svoje strane pozvala Jugoslaviju, da učestvuje na toj priredbi kao treća. Izgleda, da Jugoslavija ne će učestvovati iz tehničkih razloga.

TALIJANSKI KRALJ VIKTOR EMANUEL
DOŠAO JE U ISTRU
OTKRIVANJE SPOMENIKA NAZARIU SAURU

Na dan Duhova otkriven je na najpompozniji način u Kopru spomenik Nazariu Sauru. Sauro je bio Talijan rodom iz Kopra, a za vrijeme rata je prebjegao u Italiju i prijavio se kao dobrovoljac, te je kao komandant jedne podmornice učestvovao u ratu. Njegova je podmornica ulovljena, kod svjetionika Galijole blizu Pule. Bio je od austrijskog ratnog suda u Puli osudjen na smrt vješanjem. Italija ga slavi kao heroja.

Veliki spomenik Sauru otkriven je u Kopru u prisustvu samog kralja Italije Viktora Emanuela, koji sada po drugi put dolazi u Istru. Ova je manifestacija imala simbolično značenje. Imala je potcrtati talijanski karakter Istre i vezanost Istre na Italiju i kraljevsku kuću. U tome smislu održani su i svečani govori, a jednom povorkom ispred kralja manifestovala je navodno čitava Istra odanost kralju i Italiji. Osim toga Koparska parada imala je i opći jadranski karakter i bila je u znaku talijanstva čitavog Jadrana . . . Imala je očito antijugoslavenski karakter.

KOZELSKI PRED TALIJANSKIM KRALJEM DEMONSTRIRA ZA DALMACIJU

Povodom proslave Nasaria Saura u Trstu, tršćanski listovi »Il Piccolo« i »Il Popolo di Trieste« u brojevima od 8 juna javljali su u člancima o pripremama te velike proslave na kojoj učestvuje sam talijanski kralj, da će na svečanosti uzeti učešća i članovi komiteta za dalmatinsku akciju, pod vodstvom svoga pretsjednika, poznatog Eugena Kozelskog.

Udruženje ratnih dobrovoljaca i članova za dalmatinsku iredentu u Trstu, Istri i Gorici izdalo je jedan proglas prilikom otkrića spomenika veličajući značenje Saurove žrtve.

Kozelskom je uopće rezervisana najvažnija funkcija prilikom otkrića spomenika, koja je izvršena u prisustvu italijanskog kralja.

„Nazario Sauro je mrzio slovenski jezik istarskih seljaka . . . "

Venecijanski listovi »Il Gazzettino« i »Gazzetta di Venezia« htjeli su također da u svojim brojevima od 9 juna doprinesu prilog istarskoj svečanosti. »Gazzetta di Venezia« naročito podvlači, kako je Sauro od mladosti mrzio slavenski jezik istarskih seljaka i o tome donosi nekoliko anegdota. Čak ga hvali, da je jednog našeg kapetana napao riječima: »Slovenska svinja«. Njegov rad protezao se sve do Dalmacije i do Albanije, koje je smatrao kao italijanske pokrajine.

Dokumenat talijanskog „prijateljstva" prama Jugoslaviji

Venecijanski dalmatinski iredentisti izdaju brošuru u čast Nazaria Saura.

Venecijanski »Komitet za dalmatinsku akciju« objavio je naročitu brošuru prilikom osvećenja spomenika Nazariu Sauru, u čemu Komitet vidi još jednu »jadransku glorifikaciju«. Ova brošura jeste živa i izrazita sinteza akcije i vjere, kojom su prožeti dalmatinski iredentisti.«

Brošura nosi naslov: »Dalmatinski plavi — Azzuri di Dalmazia«, a izdalo je uredništvo nedjeljnog ilustrovanog lista »Gazzettino Illustrato«, koji je nedjeljni prilog venecijanskog dnevnog lista »Il Gazzettino«.

U brošuri su dali svoje priloge najistaknutiji iredentisti, kao Avgusto Peskosolido, generalni sekretar »Komiteta za dalmatinsku akciju«, zatim Arigo Pozzi, advokat Maršić, profesor Semi, Renato Ševeljević, iz Splita i t. d.

Sin Nazaria Saura napisao je članak »Za historijsku istinu — spasavanje srpske vojske«.

Andrea Bussetto piše o jadranskom mučeništvu.

Dr. Renato Famea napisao je članak o porjeklu iredentističke himne »Dalmazia«.

Paulo Zenoni Politeo piše o rimskoj vladavini u Dalmaciji. Ova brošura treba da se smatra »kao skroman prilog za svetište dalmatinskih mučenika«.

SAURO KAO PUTOKAZ ZA OSVAJANJE DALMACIJE.

Harangiranje »San Marca«.

Zadarski »San Marco« donosi u svom broju od 5 juna članak pod tendencijoznim naslovom »Mare Nostrum«. U tom članku govori o proslavi Nasaria Saura u Kopru. Kaže, da Sauro nije bio samo simbol talijanske Istre, nego čitavog Jadrana, koji mora biti sav talijanski. Sauro je simbol, koji ne ostaje samo kao mramorni spomenik jedne velike slave, nego i kao putokaz, koji će novoj talijanskoj omladini biti stalna opomena da moraju izvršiti jednu veliku zadaću, da bi Jadran postao ono, što su htjeli svi oni, koji su se za nj borili, to jest »Mare Nostrum«, talijansko more... Znači: treba osvojiti Dalmaciju.

JADRANSKO PITANJE U REVIJI »TRE VENEZIE«

Iako je takozvano »Jadransko pitanje« Italija skinula u zadnje vrijeme s dnevnog reda, radi događaja u Abesiniji i s time u vezi novog kursa politike na Jadranu i Balkanu, ipak se tu i tamo o tome piše. To podržavaju naročito dalmatinski »iredentisti«, pa je tako i zadnji broj revije »Le Tre Venezie« posvećen Jadranu i talijanskim pravima na Jadran kao na »talijansko jezero«. Tako prof. Relli, Bruno Dudan, sin »vrličkog grofa« i senatora Aleksandra Dudana, i još neki publicisti, su u zadnjem broju objavili nekoliko članaka o funkciji Jadrana u talijanskoj gospodarskoj politici, o romanskom karakteru Dalmacije, kao nekadanjem »mostu između zapadnoga i istočnoga Rima«, o gospodarskim odnošajima između Italije i Albanije itd.

Sve te probleme, koji su u većini slučajeva umjetno stvoreni tretiraju ti pisci sa poznatog stanovišta fašističke imperijalističke politike i obnovljenog »Trećeg Rima«, koji da ima izvršiti novu misiju s ovu stranu Jadrana i na Balkanu.

»HISTORIJSKI ARHIV ZA DALMACIJU«

Antijugoslavenska literatura.

Zadarski San Marco donosi prikaz 109 i 110 sveske iredentističke revije »Historijski arhiv za Dalmaciju«, koji poslije smrti senatora Čipika uredjuje Arnolf Bakotić. Ovaj broj posvećen je uglavnom historijskim studijama. Izmedju ostalih članaka Giuseppe Praga piše o Garibaldievoj ekspediciji iz 1860 godine i o patriotskom oduševljenju, kojim je ovaj pokret bio primljen u Dalmaciji. Dr. Sola piše o latinskim djelima dubrovačkog humaniste Elija Lampridije Cerve. Na kraju treba da se pomene i jedan osvrt na djelo »Historija Dalmacije od 1797 do 1814«.

POBJEDA VENECIJANSKIH DUŽDEVA U DALMACIJI

San Marco donosi pod tim naslovom tendencijozan članak o historiji Dalmacije, te u njemu iznosi venecijansku prošlost Dalmacije na poznati talijanski način. U tom članku tendencijozno se iznosi borba dužda Orseola za osvajanje čitavog Jadrana. Opisuju se njegovi podvizi, a na koncu završava: »Dužd Orseol triumfalno se vratio u Veneciju, dobio naslov Vojvode od Zadra i Dalmacije i uveo svečanost vjenčanja Venecije sa morem, sa riječima: «Mi te vjenčamo, more, u znak vječnog gospodstva«.

»DALMAZIA O MORTE!«

Materija, juna 1935. — Dne 30 maja projurilo je kroz naše selo cestom Trst—Rijeka 10 velikih automobila, koji su bili krcati sa fašistima, a svaki je automobil imao po više zastava, a »junaci« koji su se vozili derali su se iza svega glasa: »Dalmazia o morte«. Neznamo kamo su išli i do kuda.

KER NI PROSILA ZA POITALIJANČENJE PRIIMKA

Črni vrh, junija 1935. — (Agis). — Kot drugod je tudi pri nas prejemal cerkveni organist nekako letno nagrado za svoje delo. Ta letna nagrada v znesku 540 lir sicer ni bila velika in jo je izplačevalo županstvo. Ker je naš organist pred časom umrl, je njegovo mesto prevzela njegova hčerka Josipina Mikuž. Pred kratkim pa je ta dobila poziv od županstva, s katerim zahtevajo od nje, da vloži prošnjo za spremembo priimka v italijansko obliko. Ker Mikuževa tega ni storila, ji je občina odpovedala določeno letno nagrado.

PREPOVED RAZŠIRJENJA VESTI VOJAŠKEGA ZNAČAJA.

Trst, junija 1935. (Agis.) — Zadnja številka uradnega italijanskega lista »Gazzetta Ufficiale« je prinesla odredbo, s katero je strogo prepovedano vsako razširjanje vsakršnih vesti vojaškega značaja. V zadnjem času se je polastilo italijanskega ljudstva veliko vznemirjenje zaradi obsežnih vojaških priprav, ki imajo namen, da čimpreje dovedejo do vojne v vzhodni Afriki. Seveda je to vznemirjenje rodilo vsepolno komentarjev, demonstracij, uporov in drugega, kar italijanske vladi in fašizmu samemu nikakor ni všeč. Da bi vsaj nekoliko omilili veliko razburjenje so morali poseči po skrajnih odredbah in zato bo sedaj vsak tisti, ki razširja čeprav resnične vesti o bližajoči se vojni v Abesiniji, strogo kaznovan.

PETI REDNI OBIČNI ZBOR „OR-J-EM" LAŠKO

V mali dvorani Sokolskega doma v Laškem so zborovali dne 26. maja t. l. rojaki laške organizacije.

Ob sklepčnosti navzočih je otvoril predsednik zborovanje. Komemoriral je spomin naših mučenikov in tudi spomin rojaka-člana A. Lebana, ki je postal žrtev dela pri podjetju T. P. D. Huda-jama, želeč mu mirnega pokoja v svobodni zemlji.

Po izčrpnih poročilih funkcijonarjev so se vršile volitve novega odbora. Na predlog rojaka Benka Vekoslava je bil soglasno z vzklikom ponovno izvoljen dosedanji odbor s predsednikom Bratužem Marijem na čelu. Da se bo društveno delo poživilo sta bila postavljena v odbor še rojaka Benko Vekoslav in Štros France.

Predsednik se je zahvalil za izkazano zaupanje in je obljubil vstrajati z odborom v nadaljnem delu v borbi za našo neodrešeno domovino.

Debate, katerih se je udeležil tudi akademik rojak Prinčič ml. so poživile razpoloženje in pokazale potrebo obstoja organizacije.

S pozdravom navzočim in celokupni emigraciji ter s prečitanjem resolucije je zaključil predsednik uspeli občni zbor.

NOVOPOROČENCI

V družini našega odličnega rojaka in zvestega naročnika našega lista g. Ante Guština, državnega uradnika v p. in njegove gospe soproge Drage — gostilničarke in lastnice prevozniškega podjetja v Ljubljani, so praznovali na dan Vnebohoda radosten družinski dogodek. Hčerki Danici, ki se je pred leti poročila z g. dr. Petelinom, uradnikom Drž. hipotekarne banke v Zagrebu, je sledila v zakonsko zvezo sestra Anka, ki se je poročila z g. dr. Avgustom Korbarjem, zdravnikom Zavoda za zaščito mater in dece v Ljubljani. Pri poročnem obredu, ki je bil izvršen v šentpeterski cerkvi, sta igrala na orgle in vijolino gg. Pfeifer Vlado in Beuermann Riko, kar je povečalo slovesnost dogodka. Želimo mladima novoporočencima obilo sreče.

VESELICA MARIBORSKEGA »NANOSA«

Nanos priredi v nedeljo 16. t. m. veliko vrtno veselico pri Renčlju na Pobrežju. Na sporedu je ples, šaljivi nastopi, godba, balinanje, keglanje, zapor, petje in drugo. Zato 16. vsi na Pobrežje k Renčlju na veselico Nanosa. Dobiček namenjen v dobrodelne namene. Dolžnost primorskih rojakov je, da se udeleže veselice polnoštevilno, vablieni seveda vsi.

»NAŠA SLOGA« NA SUŠAKU

15 juna počinje u Sušaku izlaziti politički dnevnik »Naša Sloga«. List pokreće poznati novinar i publicista g. Milan Banić, narodni poslanik za sušački srez.

»Naša Sloga« bit će glasilo Primorja i Gorskog Kotara, te će kao takvo zaštićivati i propagirati interese tog kraja. Cijena listu bit će 1 Din.

NAŠIM PRETPLATNICIMA U BEOGRADU

Javljamo da smo imenovali inkasatora lista, koji je ovlašten da ubire pretplatu za list i da prima uplate novih pretplatnika. Naš inkasator je Ante Cerovac, Sarajevska 5, pa molimo sve naše pretplatnike u Beogradu da to uzmu na znanje.

UPRAVA »ISTRE«

U FOND „ISTRE"

V. Zidarić, um. učitelj Selnice ob Dravi . . . . . din	*20.—*
»Istra-Trst-Gorica« — Karlovac. Nepoboljšivi Goriški katoliki v Karlovcu, v odgovor preuzvišenem nadškofu v Gorici zbrali v veseli družbi za fond po njem obsovraženem listu »Istra« . . . . . din	*47.—*
Sanković Davorin, sud. povj. — Kastav . . . . . din	*5.—*
U prošlom broju objavljeno . din	*37.206.60*
Ukupno . din	*37.278.60.*

KRAJNJE JE VRIJEME!

Nikad nije bilo nužnije nego sada da pišemo i objavljujemo svijetu sve ono što se dogadja s našim narodom u Julijskoj Krajini.

Apeliramo na sve one, koji imaju savjesti, koji žele da naša borba donese ploda, koji vide ozbiljnost momenta, da pokažu i djelom svoju solidarnost sa svojim listom u odlučnoj borbi.

»Istra« mora upravo sada da živi punim životom i da djeluje, jer je ona jedini glas, koji govori u ime naroda u Julijskoj Krajini u ovom odlučnom času.

Molimo Vas, DA NAS PODUPRETE PRETPLATOM, DA IZVRŠITE SVOJU DUŽNOST prama svom listu, koji svoju zadaću savjesno vrši.

»Istra« izlazi svakog tjedna u petak. — Uredništvo i uprava nalaze se u Zagrebu, Masarykova ulica 28, II. — Broj čekovnog računa 36.789. — Pretplata: Za cijelu godinu 50 dinara; za po godine 25 dinara; za inozemstvo dvostruko: za Ameriku 2 dolara na godinu. — Oglasi se računaju po cijeniku. — Vlasnik i izdavač: KONZORCIJ »ISTRA«, Masarykova ul. 28, II. Telef. br. 67-80. — Urednik: Ivo Mihovilović, Jukićeva ul. 36. — Za uredništvo odgovara: Dr. Fran Brnčić, advokat, Samostanska 6. — Tisak: Stečajnina Jugoslovenske štampe d. d., Zagreb, Masarykova 28a. — Za tiskaru odgovara Rudolf Polanović, Zagreb, Ilica broj 131.